

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 69 | 2015 | št. 1-2 (151) | str. 1-257

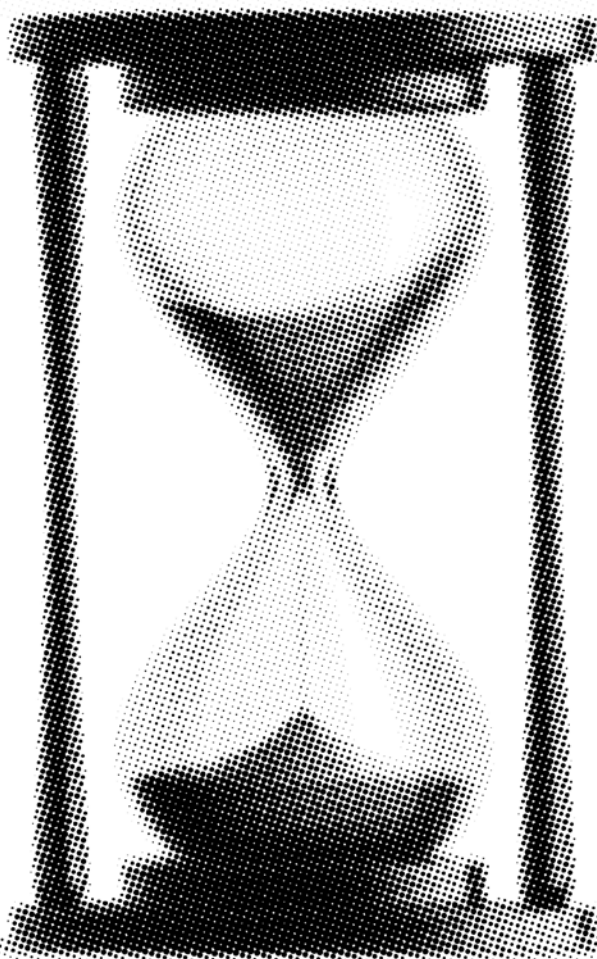


Peter Štih, *Ko je Cerkev začela govoriti slovansko. K ozadjem* • **Dejan Burkeljca**, *Jezuiti Gruberji, Nekateri novi pogledi na zaokroževanja meja loškega gospostva* • **Monika Deželak Trojar**, *Življenje in delo Janeza Ludvika Schönlebna (1618–1681)* • **Klaudija Sedar**, *Ustanovitev Evangeličanskih cerkvenih občin Puconci, Križevci in Hodoš po Tolerančnem patentu* • **Peter Mikša**, *»Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga.« Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju* • **Magdalena Bruckmüller-Schindler**, *Die Musik im Ersten Weltkrieg Zwischen Propaganda, Unterhaltung, Völkerverständigung, Nationalismus und Ablenkung* • **Nina Vodopivec**, *Socialistični spomini in postsocialistične izkušnje: industrijske delavke in delavci* • **Jernej Kaluža**, *Protislovja teorije zgodovinopisja v okvirih skeptične misli Michela Foucaulta*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 69 | 2015 | št. 1–2 (151) | str. 1–234



Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Tina Bahovec (SI), dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI), dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR), dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI), dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 31. marca 2015.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200, e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2015: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €, za društvene člane – upokoјence 18 €, za društvene člane – študente 12 €. Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 € in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

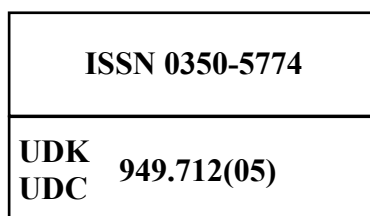
Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS

Prelom in tisk: Littera picta, d.o.o., Ljubljana, maj 2015

Naklada: 1000 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si



BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International editorial Board: Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Charge), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on March 31st 2015.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2015): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBAS12X

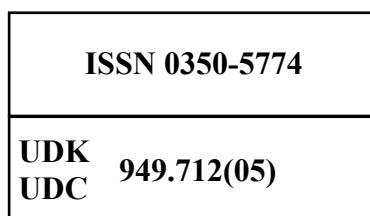
Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: Littera picta, d.o.o., Ljubljana, May 2015

Print Run: 1000 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si



KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Peter **Štih**, Ko je Cerkev začela govoriti slovansko. K ozadjem pokristjanjevanja v Karantaniji in Panoniji..... 8–40
When the Church Began Speaking Slavic. On the Backgrounds of Christianization in Carantania and Pannonia
- Dejan **Burkeljca**, Nekateri novi pogledi na zaokroževanja meja loškega gospostva 42–57
Some New Views on Rounding Off Borders of the Loka Seignury
- Monika **Deželak Trojar**, Življenje in delo Janeza Ludvika Schönlebna (1618–1681)..... 58–86
The Life and Work of Janez Ludvik Schönleben (1618–1681) in Light of Archival Sources
- Klaudija **Sedar**, Ustanovitev Evangeličanskih cerkvenih občin Puconci, Križevci in Hodoš po Tolerančnem patentu 88–110
The Establishment of Evangelical Congregations Puconci, Križevci and Hodoš Following the Patent of Toleration
- Peter **Mikša**, »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga.« Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju 112–123
“It is Largely Owing to Me that Triglav Remained in Slovene Hands.” Jakob Aljaž and His Mountaineering Activities in the Triglav Mountain Range
- Magdalena **Bruckmüller-Schindler**, Die Musik im Ersten Weltkrieg Zwischen Propaganda, Unterhaltung, Völkerverständigung, Nationalismus und Ablenkung 124–160
Glasba v prvi svetovni vojni – med propagando, zabavo, sporazumevanjem med narodi, nacionalizmom ter razvedrilom
- Nina **Vodopivec**, Socialistični spomini in postsocialistične izkušnje: industrijske delavke in delavci 162–178
Socialist Memories and Post-Socialist Experience: Female and Male Industrial Workers

Jernej Kaluža , Protislovja teorije zgodovinskega v okvirih skeptične misli Michela Foucaulta	180–204
Contradictions of Theory of Historiography Within Michel Foucault's Sceptical Thought	

Zapisi – Review and Reports

Mirjam Oblak, Informacijska tehnologija pri pouku zgodovine v osnovni šoli v Sloveniji	206–225
Information Technology in Teaching History in Slovene Basic School	

V spomin – In memoriam

Štefan Trojar (19. 9. 1931 – 29. 10. 2014) (Danijela Trškan)	228–230
--	---------

Ocene in poročila – Review and Reports

Martin Bitschnau und Hannes Obermair (bearb.), Tiroler Urkundenbuch II/1; II/2 (Peter Štih)	232–234
Esad Kurtović, Vlasi Bobani (Ignacij Voje)	235–238
Jurij Perovšek, O demokraciji in jugoslovanstvu: slovenski liberalizem v Kraljevini SHS/Jugoslaviji (Bojan Balkovec)	239–241
Mirjam Milharčič Hladnik and Jernej Mlekuž (eds.), Going Places. Slovenian women's stories on migration (Žarko Lazarević)	242–244
Harald Stute, Günther Lucks, Hitlers vergessene Kinderarmee (Jože Maček)	245–249
John F. Lyons, Teaching History Online (Danijela Trškan)	250–252

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	254–257
Instructions for Authors	

Razprave

Monika Deželak Trojar
 Življenje in delo Janeza Ludvika
 Schönlebna (1618–1681)
 v luči arhivskih virov

UDK 929 Schönleben J. L.

DEŽELAK TROJAR Monika, prof. latinščine in zgodovine, asistentka, mlada raziskovalka, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 2. monika.dezelak@zrc-sazu.si

Življenje in delo Janeza Ludvika Schönlebna (1618–1681) v luči arhivskih virov

Zgodovinski časopis, Ljubljana 69/2015 (151), št. 1-2, str. 58–86, cit. 175

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Članek predstavlja življenje in delo Janeza Ludvika Schönlebna, kot ga izrisujejo najdeni arhivski viri in Schönlebna ohranjena tiskana ter rokopisna dela. Podrobno osvetljuje vsa obdobja njegovega življenja: njegovo družino, šolanje pri jezuitih v Ljubljani, osemnajstletno šolanje in delovanje v jezuitskem redu (1635–1653), njegov izstop iz reda in doktorat iz teologije v Padovi. Predstavljena je tudi njegova služba ljubljanskega stolnega dekana (1654–1667), obdobje, ko je bil dolenski arhidiakon in župnik v Ribnici (1669–1676) ter njegova zadnja leta v Ljubljani (1676–1681). Vzporedno s prikazom Schönlebnevega življenja je izrisan njegov bogati opus.

Ključne besede: Janez Ludvik Schönleben, biografija, opus, arhivski viri.

Avtorski izvleček

UDC 929 Schönleben J. L.

DEŽELAK TROJAR Monika, BA in Latin and History, Research Assistant, Junior Researcher, Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Institute of Slovenian Literature and Literary Studies, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 2. monika.dezelak@zrc-sazu.si

The Life and Work of Janez Ludvik Schönleben (1618–1681) in Light of Archival Sources

Historical review, Ljubljana 69/2015 (151), Vol. 1-2, pp. 58–68, 175 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

The paper presents life and work of Janez Ludvik Schönleben as it is outlined in archival sources or in his preserved printed works and manuscripts. It highlights each period of his life: his family, his education with the Jesuits in Ljubljana, his 18-year-long education and activity in the Jesuit order (1635–1653), his exit from the order, and his PhD in theology in Padua. His work as the Dean of the Cathedral in Ljubljana (1654–1667) is presented along with the period of his post as the Archdeacon of Lower Carniola and parish priest in Ribnica (1669–1676), and his final years in Ljubljana (1676–1681). Next to his life, the paper outlines also his extensive body of work.

Key words: Janez Ludvik Schönleben, biography, body of work, archival sources

Author's abstract

Uvod

Janez Ludvik Schönleben (1618–1681), zgodovinar, polihistor, pridigar in teolog, je kljub svoji veličini – bil je namreč tesno vpet v širši evropski kontekst, za sabo je zapustil obsežen in vsebinsko širok opus – slabo in malo poznana osebnost. Razen Radicseve obravnave Schönlebnovega življenja in dela iz leta 1894 (*Der krainische Historiograph Johann Ludwig Schönleben*) in Miklavčičevega prispevka za *Slovenski biografski leksikon* iz leta 1967 o Schönlebnu še ni bila napisana nobena biografska študija, ki bi temeljila strogo na arhivskih virih. Do sedaj je bil širšega evropskega priznanja, pa še to s precejšnjim časovnim zamikom, deležen le kot teolog – mariolog, kot zgodovinar, polihistor in pridigar pa je po krivici ostal v senci drugih osebnosti svojega časa, zlasti Valvasorja in Svetokriškega. Prispevek bo na podlagi analize primarnih virov poskušal dopolniti dosedanje vedenje o Schönlebnovem življenju, hkrati pa bo na kratko predstavil tudi njegov opus.



Slika 1: Schönlebnova upodobitev (J. L. Schönleben: *Horæ subsecivæ dominicales*, 1. del, Salzburg, 1676).

Schönlebnova družina in otroštvo

Janez Ludvik Schönleben se je rodil 16. novembra 1618¹ kot prvi otrok očetu Ludviku Schönlebnu ter materi Suzani, rojeni Kušlan.² Za njim se je, sodeč po ohranjenih zapisih v matičnih knjigah, rodilo še od osem do deset otrok. Fabjančič in Miklavčič sta trdila, da je bilo vseh otrok deset, sedem deklet in trije fantje.³ Tudi pisec v rokopisu ohranjene in nedokončane biografije Janeza Ludvika Schönlebna v Dolskem arhivu omenja tri sinove in sedem hčera.⁴ Do danes ohranjeni zapisi v matičnih knjigah stolne župnije nesporno pričajo o šestih hčerah in treh sinovih Ludvika in Suzane Schönleben, rojstvo še ene hčere (Gertrude Suzane) in enega sina (Friderika) pa je nekoliko vprašljivo.⁵ Poleg Janeza Ludvika so preživele le tri sestre, in sicer Marija, Ana in Kristina, vse tri so se omogle v ugledne ljubljanske družine tistega časa: Marija se je poročila z Jurijem Kronlechnerjem,⁶ Ana z Janezom Dolničarjem,⁷ Kristina pa z baronom Janezom Filipom Coraduzzijem.⁸

Schönlebnov oče Ludvik se je rodil okrog leta 1590 v Heilbronn, ki je bil od leta 1371 svobodno cesarsko mesto (»Reichsstadt«), po augsburškem verskem miru pa je bilo njegovo prebivalstvo večinsko protestantsko.⁹ Najpozneje leta 1617 je kot mizarški pomočnik prišel v Ljubljano. V dokumentih o imenovanju za meščana Ljubljane je imenovan »Schonlöben«, v prvih zapisih v krstnih knjigah pa se pojavlja več različic zapisa priimka, pozneje se najbolj uveljavila različica »Schönlebl« (tako se je podpisoval sam, njegovi otroci so se podpisovali »Schönleben«), v virih, kjer se omenja, pa tudi »Schönleben«. Najzanesljivejši pričevanji o njegovem izvoru in družini sta njegova oporoka in pričevanje, ki se je ohranilo v Dolničarjevi družinski kroniki. Janez Gregor Dolničar je navedel, da je bil Schönlebl oče Georg, mati pa Gertruda Reinhardt.¹⁰

Ludvik se je izučil za umetnega mizarja oziroma rezbarja ter nato prišel v Ljubljano,¹¹ dokumenti o njegovem imenovanju za meščana Ljubljane ga označujejo kot »Tischler«.¹² S Suzano Kušlan se je najverjetneje poročil najpozneje leta 1617,

¹ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, R 1614–1621, str. 200.

² Radics (1903), *Familien-Chroniken*, str. 142; Miklavčič, *Schönleben, Janez Ludvik*, str. 236, 240.

³ Fabjančič (2005), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 3. zv., str. 175; Miklavčič, *Schönleben, Ludvik*, str. 241.

⁴ ARS, SIAS 730, fasc. 76: Beiträge zur Geschichte gelehrten und merkwürdigen Männer von Crain.

⁵ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, R 1614–1621, str. 308; R 1621–1626, str. 73, 178; R 1626–1631, str. 40, 137, 172; R 1632–1638, str. 19, 231; R 1638–1643, str. 75; M 1635–1657, str. 57.

⁶ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, P 1632–1651, str. 96.

⁷ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, P 1632–1651, str. 149.

⁸ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, P 1651–1682, str. 76.

⁹ Schrenk, Weckbach, Schlösser, *Von Helibrunna*, str. 32–33, 71.

¹⁰ ARS, SIAS 308, t. e. 15, št. 66: Oporoka Ludvika Schönlebna; Radics (1903), *Familien-Chroniken*, str. 142, 144.

¹¹ Richter, *Ein Beytrag*, str. 315.

¹² ZAL, SI ZAL LJU 346, 2/32: Rokopisna knjiga meščanov, str. 122–123.

v poročni knjigi stolne župnije (1605–1632) njuna poroka ni zabeležena. Prvi zapis njegovega imena je povezan z rojstvom sina Ludvika. V oporoki, avgusta leta 1654, omenja, da si je hišno gospodarstvo oziroma gospodinjstvo (»Hauswirschaftt«) ustvaril pred štiridesetimi leti. Ne glede na to, da ne vemo točno, kaj je imel pisec oporoke v mislih pod tem izrazom (bodisi da si je takrat ustvaril dom v Ljubljani bodisi da je takrat odprl svojo mizarско delavnico), bi to lahko pomenilo, da je prišel v Ljubljano že okrog leta 1614,¹³ vendar pa tega do sedaj znani viri ne potrjujejo.¹⁴

Poklic in dobro ime, ki si ga je ustvarjal s svojim natančnim delom, sta mu postala vir dobrega zaslužka. V letih 1619–1621 je imel delavnico v Florjanski ulici 9 (današnji Gornji trg 9), od leta 1622 do 1626 pri jezuitih na trgu sv. Jakoba (današnji Levstikov trg), od 1627 do smrti pa v lastni hiši v takratni Florjanski ulici (današnja Gornji trg 2, Levstikov trg 1), ki jo je kupil od dedičev krznarja Volka Lauterspöckha.¹⁵ Kupil je več hiš in vrtov v Ljubljani, med drugim vrt v Gradišču, kjer so v letih 1648–1649 odkopali Neptunov tempelj.¹⁶ V njegovi lasti je bil tudi vrt s pristavo pri Pisanih vratih (ob današnji Karlovški cesti, ob uvozu v predor pod grajskim hribom),¹⁷ za njim in njegovimi dediči je njen lastnik postal njegov zet Janez Krstnik Dolničar.¹⁸ Ludvik Schönlebl je bil v Ljubljani zelo iskan mizar in rezbar, zato je dobil v delo oltar za leta 1636 zgrajeno novo kapelo *Corporis Christi* v stolnici.¹⁹ Njegova najpomembnejša stvaritev je bil nov korni oltar v stari stolnici,²⁰ ki so ga pri njem naročili najverjetneje že pred letom 1650.²¹ Ta oltar je nedvomno predstavljal višek Schönlebllove rezbarske dejavnosti.

Oče se je kmalu po prihodu v Ljubljano aktivno vključil v meščansko življenje (za meščana je bil imenovan 23. marca 1618)²² in v mestni upravi postopoma zasedal vse pomembnejše funkcije. Leta 1634 je postal zunanji mestni svétnik, istega leta

¹³ ARS, SI AS 308, t. e. 15, št. 66.

¹⁴ Npr.: Njegovo ali ženino ime se v letih 1614–1618 ne pojavlja med starši ali botri v krstnih knjigah stolne župnije; v dokumentih mestne uprave je prvič omenjen leta 1618.

¹⁵ Anžič, Suhadolnik, *Stari trg*, str. 30–32, 59, 65–68, 74, 110; Fabjančič (2005), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 3. zv., str. 174.

¹⁶ Schönleben, *Carniolia antiqua* (»Apparatus«), str. 217; Valvasor, *Die Ehre*, 2. zv., 5. knj., str. 237–238; Dolničar, *Epitome chronologica*, str. 73; Fabjančič (2005), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 3. zv., str. 174.

¹⁷ Pisana ali Karlovška vrata so ležala na južni strani mestnega obzidja in so obiskovalcem mesta odprla pot na Florjansko ulico (Jerovec, Baptista, *Podobe Valvasorjeve Ljubljane*, str. 29–30).

¹⁸ Fabjančič (2005), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 3. zv., str. 174; Fabjančič (2012), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 4. zv., str. 57.

¹⁹ Dolničar, *Zgodovina ljubljanske stolne*, str. 85, 234; Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, str. 42–43, 68, 100, 103.

²⁰ Da je veliki korni oltar v stolnici sv. Nikolaja res naredil Ludvik Schönlebl, dokazuje njegovo ohranjeno (sicer nedatirano) pismo škofu Buchheimu, v katerem ga prosi za posredovanje pri plačilu velikega kornega oltarja (NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 97/52). Posredno pa temu v prid govori tudi protokol za leto 1665, v katerem je navedeno, da Schönleblovi dediči prosijo za izplačilo preostanka denarja za izdelavo velikega oltarja (NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 67/3).

²¹ Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, str. 42–44, 68, 76–77, 100, 103, 106; NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 69; Vaccanovo pismo škofu Buchheimu z dne 9. 8. 1644.

²² ZAL, SI ZAL LJU 346, 2/32: Rokopisna knjiga meščanov, str. 122–123.

je bil tudi mestni blagajnik; od leta 1635 pa vse do smrti je bil svétnik v notranjem mestnem svetu, v letih 1640–1642 je bil prvi (višji) blagajnik, v letih 1644–1646 mestni sodnik.²³ Od leta 1646 do konca življenja je poveljeval mestni vojaški četi, v tej vlogi je tudi sprejel cesarja Leopolda I. ob dednem poklonu leta 1660.²⁴ Župansko funkcijo je opravljal v letih 1648/49 in 1649/50 ter v letih 1652–1655; pred tem pa je že leta 1647/48 opravljal županske naloge v vlogi podžupana.²⁵ Med njegovim prvim županovanjem so začeli graditi samostan klaris (na območju Narodne banke Slovenije, nasproti hotela Slon), temeljni kamen so položili leta 1648.²⁶ Načrte zanj sta pripravila Francesco Olivieri in Abondio Donino, župan Schönlebl pa je po njunih načrtih izdelal model.²⁷ Na njegovo pobudo so leta 1653 v mestu začeli graditi tudi dva nova mestna vodnjaka, enega pred mestno hišo (Neptunov vodnjak), drugega pred tedanjo jezuitsko gimnazijo oziroma pred Stiškim dvorcem (Herkulov vodnjak). Sodeč po navedbah Valvasorja in Dolničarja, je bil vodnjak na Starem trgu dokončan v letih 1655 in 1656. O Neptunovem vodnjaku pa v Dolničarjevem rokopisno ohranjenem besedilu *Annales urbis Labacensis* beremo, da je bil dokončan julija 1660, malo pred obiskom cesarja Leopolda I.²⁸

Nekateri so trdili, da je Schönlebnov oče leta 1648 dosegel plemiški naslov, vendar pa to ne drži, saj sicer poroka njegove hčerke Kristine z baronom Janezom Filipom Coraduzzijem leta 1659 pri njegovem plemiškem sorodstvu ne bi sprožila tolikšnega negodovanja.²⁹ Najverjetneje so dosedanji raziskovalci Schönlebnovega očeta pomotoma zamenjali z njegovim soimenjakom, cesarskim podpolkovnikom, ki je bil v plemiški stan povzdignjen 28. novembra 1648.³⁰

²³ Fabjančič (2005), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 3. zv., str. 158, 160, 173–175, 178, 180–181.

²⁴ Valvasor, *Die Ehre*, 3. zv., 10. knj., str. 376; Parapat, *Cesar Leopold I.*, str. 38; Radics (1903), *Familien-Chroniken*, str. 149–150; Fabjančič (2005), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 3. zv., str. 175; Fabjančič (2012), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 4. zv., str. 52–53; HHStA, AT-OeStA/HHStA OMeA ÄZA 6-25: Reise Kaiser Leopold I., str. 30r–37r; HHStA, AT-OeStA/HHStA OMeA ÄZA 6-30: Akten über die Erbhuldigung, str. 146r–150r.

²⁵ ZAL, SI ZAL LJU 346, 73/675: Sejni zapisniki ljubljanskega mestnega sveta; Fabjančič (2005), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 3. zv., str. 175, 178, 180–181; Fabjančič (2012), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 4. zv., str. 28, 44–48; Anžič, Hančič, Šenk, *Ljubljanski župani*, str. 80; Miklavčič, *Schönleben, Janez Ludvik*, str. 241.

²⁶ ÖNB, Cod. 15400 Han: Jahr Schrifften des Hertzogthumbs Crain, str. 268v; Dolničar, *Epitome chronologica*, str. 73.

²⁷ Lavrič, *Umetnostna dejavnost*, str. 54–55.

²⁸ Valvasor, *Die Ehre*, 3. zv., 11. knj., str. 673; Dolničar, *Epitome chronologica*, str. 74–75; Radics, *Der krainische Historiograph*, str. 8; Steska, *Dolničarjeva ljubljanska kronika*, str. 19; Fabjančič (2005), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 3. zv., str. 175; Fabjančič (2012), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 4. zv., str. 44, 49; Kokole, *Some Seventeenth*, str. 235–238.

²⁹ Poroka neplemiške ženske z baronom je bila za tisti čas zelo nenavadna, zato nas Terpinove navedbe v pismu Buchheimu z dne 22. julija 1659 ne presenečajo. Terpin v pismu omenja, da je sestra Filipa Coraduzzija z grdimi besedami napadla Ludvika Schönlebna zaradi načrtovane poroke njegove hčerke Kristine z njenim bratom (ARS, SI AS 1336: Buchheimova korespondenca 1657–1665). Člani družine Coraduzzi so se zaradi te poroke pritožili deželnim stanovom, češ da jim Filipova poroka z mizarjevo hčerko prinaša sramoto in zasmeh (Miklavčič, *Schönleben, Ludvik*, str. 241).

³⁰ Frank, *Standeserhebungen und Gnadenakte*, 4. zv., str. 267. Na to knjigo me je opozoril

Ludvikova prva žena Suzana je umrla 23. aprila 1649.³¹ 29. januarja 1652 se je Ludvik znova poročil z vdovo sosedo Marijo Magdaleno Hoffstetter, ki pa je umrla že čez dve leti.³² Ludvik Schönleben je umrl 26. avgusta 1663, star 73 let, pokopali so ga v kripti bratovščine sv. Rešnjega Telesa.³³

Schönlebnevega očeta je zelo privlačilo zgodovinopisje, zanimala ga je zlasti zgodovina mesta Ljubljane, zato je začel zbirati kronološke podatke o deželi Kranjski in njenem glavnem mestu.³⁴ Zelo dragoceno je njegovo navajanje imen mestnih sodnikov in županov po letih, ki jih je vključil v rokopisno besedilo z naslovom *Jahr Schrifften des Hertzogthumbs Crain* (1660). Schönleblovo besedilo je bilo pozneje nadgrajeno z vpisi za leta od 1662 do 1685, ki so najverjetneje delo zeta Janeza Krstnika Dolničarja in vnuka Janeza Gregorja Dolničarja. Temu v prid govorijo ekslibrisi,³⁵ ki pričajo o lastništvu Janeza Krstnika Dolničarja, njegova je bila tudi namera o izdaji tega dela leta 1682 v tisku, o čemer pričajo uvodni foliji pred začetkom Schönleblovih *Jahr Schrifften*. Navedeno kroniko danes hrani Avstrijska narodna knjižnica.³⁶ Ista knjižnica hrani še en njegov rokopis, in sicer Cod. 9214, v katerem so v naključnem zaporedju zbrani zapiski v nemščini, nekakšni osnutki za njegove *Jahr Schrifften*, zapiski obsegajo časovno obdobje od daljne preteklosti do leta 1662.³⁷ Primerjava Schönleblovih zapisov za posamezna leta v obeh kodeksih je pokazala, da je Cod. 15400 dobeseden prepis Cod. 9214, v nekaterih primerjanih zapisih pa je prišlo do malenkostnega preoblikovanja (spremenjen besedni red). Kar je bilo v Cod. 9214 pripisano pozneje, je upoštevano tudi v Cod. 15400, niso pa vsi zapiski iz Cod. 9214 vključeni tudi v Cod. 15400. Schönleblu so pripisovali tudi soavtorstvo s sinovim najpomembnejšim zgodovinskim delom *Carniola antiqua et nova*,³⁸ vendar to ne drži, gotovo pa je, da so očetovi *Jahr Schrifften* Janezu Ludviku predstavljali pomemben vir za njegova genealoška in zgodovinska dela ter sooblikovali njegove v rokopisih ohranjene zgodovinske zapiske. Janez Ludvik je očetove zapiske navedel med rokopisnimi viri za svojo *Staro in novo Kranjsko* (»MSS. Collectanea parentis mei Ludovici Schönleben ex Archivo senatus Labacensis usque ad annum 1660«).³⁹ Ludvik Schönlebl je pisal tudi družinsko kroniko oziroma dnevnik, ki pa se ni ohranil. Kroniko je podedoval in nadaljeval njegov zet Janez Krstnik Dolničar, za njim pa leta 1684 sin Janeza

dr. Boris Golec, za kar se mu na tem mestu najlepše zahvaljujem.

³¹ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, M 1635–1657, str. 110; Radics (1903), *Familien-Chroniken*, str. 144.

³² NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, P 1651–1682, str. 10; M 1635–1657, str. 148; Suhadolnik, Anžič, *Stari trg*, str. 70.

³³ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, M 1658–1735, str. 24.

³⁴ Mlinar, *Zgodovinopisje kot izraz*, str. 446–447.

³⁵ Ekslibris (»sum ex libris Joannis Bapt. Dolnizhar«, »Sum Joannis Baptista Dolnitschers«) se pojavi na str. 14r, 86v, 182v in 256v rokopisa (ÖNB, Cod. 15400 Han).

³⁶ ÖNB, Cod. 15400 Han.

³⁷ ÖNB, Cod. 9214 Han, str. 37v.

³⁸ Vodnik, *Geschichte des Herzogthums*, str. 47–48; Fabjančič (2005), *Zgodovina ljubljanskih sodnikov*, 3. zv., str. 175–176.

³⁹ Schönleben, *Carniola antiqua et nova* (»Syllabus MSS.«).

Krstnika Janez Gregor, zato se je družinska kronika v literaturi pogosto navajala pod naslovom »Schönleben-Dolničarjeva družinska kronika«. Po Radicsevi zaslugi se nam je v njegovem prepisu ohranil večji del kronike, ki pomembno dopolnjuje vedenje o družinah Schönleben-Dolničar.⁴⁰

Vse opisane očetove dejavnosti so nedvomno vplivale na Schönlebnovo življenjsko pot in določile njegova zanimanja. Poleg vseh omenjenih je bilo za Schönlebnovo ustvarjalno in duhovno pot odločilno očetovo češčenje Device Marije in njegovo članstvo v jezuitskih Marijinih kongregacijah, od 2. julija 1623 v splošni kongregaciji Marije Vnebovzete,⁴¹ pozneje od leta 1624 pa v jezuitski meščanski nemški kongregaciji Brezmadežne Matere Božje.⁴² Zaradi očetovega zgleda in zgleda svojih profesorjev na jezuitski gimnaziji v Ljubljani je bil tudi Schönleben od 8. februarja 1632 član dijaške latinske kongregacije Marije Vnebovzete.⁴³ Da njegova ljubezen do Brezmadežne Marije nikoli ni usahnila, pričajo njegova ohranjena mariološka dela. Materin vpliv in zgled se kažeta v ljubezni do rodne domovine in jezika. Sam je zapisal, da nemščina ni bila njegov materni jezik,⁴⁴ iz česar je mogoče nedvoumno sklepati, da so doma govorili slovensko. Dodaten dokaz o njegovem dobrem znanju slovenščine je Valvasorjevo pričevanje, da je Schönleben dobro pridigal tako v nemščini kot v slovenščini,⁴⁵ še bolj pa njegova priredba lekcionarja *Evangelia inu lystuvi*.

Schönlebnovo šolanje pri jezuitih v Ljubljani in njegov vstop v jezuitski red

Schönlebnova družina je stanovala v neposredni bližini jezuitskega kolegija, zato je Schönleben že v rani mladosti prišel v stik z jezuiti. Kot otrok je najverjetneje obiskoval maše pri jezuitih, poslušal njihove slovenske pridige v cerkvi sv. Jakoba in se udeleževal nedeljskega poučevanja krščanskega nauka v slovenskem jeziku. Gimnazija v Ljubljanskem jezuitskem kolegiju je bila edina tovrstna ustanova v Ljubljani, zato je vsak, ki si je želel pridobiti srednješolsko ali višješolsko izobrazbo, moral študirati pri jezuitih.⁴⁶ Schönlebnovi starši so cenili izobrazbo in spodbujali vedoželjnost, zato so svojemu najstarejšemu sinu omogočili šolanje na

⁴⁰ Radics (1903), *Familien-Chroniken*, str. 25–27, 137–152; (1904) str. 3–13; Smolik, *Thalnitscher, Janez Gregor*, str. 74.

⁴¹ ARS, SI AS 1073, II/51r: Sodalitas Beatissimae Virginis Mariae in Coelos Assumptae, str. 47.

⁴² ARS, SI AS 1073, II/52r: Bruderschaft der unbefleckten Empfängnis, str. 33.

⁴³ ARS, SI AS 1073, II/51r, str. 122.

⁴⁴ Schönleben, *Fasten-Freytag und Sonntag-Predigen*: »Vorspruch dess Authoris:«: »/.../ in Teutscher (obwolen nicht angeborner) Sprach /.../«

⁴⁵ Valvasor, *Die Ehre*, 2. zv., 6. knj., str. 354: »/.../ und sowol in teutscher, als sclavonischer Sprach, ein trefflich-guter Prediger, der mit seiner Beredsamkeit, die Zuhörer so häufig zu sich gezogen /.../«

⁴⁶ Ciperle, *Jezuitski učni program*, str. 160.

jezujski gimnaziji, ki jo je Janez Ludvik obiskoval v šolskih letih od 1629/30 do 1634/35.⁴⁷

Ker je bil potek študija na vseh jezujskih gimnazijah enak, vemo, da se je Schönleben v času študija v Ljubljani dobro naučil latinščine in tudi osnov grščine. Po osvojenih slovničnih zakonitostih se je znanje pridobivalo z branjem priznanih latinskih in grških avtorjev, ki so bili vzor dobrega jezika in dobrega retoričnega stila (Cicero, Ovidij, Katul, Tibul, Propercij, Vergilij, Horacij, Cezar, Salustij, Livij, Kurcij, Ciprijan; Krizostom, Ezop, Ksenofon, Platon, Plutarh, Bazilij, Demosten, Tukidid, Homer, Heziod, Pindar, Gregor Nazianski itd.). V zadnjih treh letnikih študija se je učil metriko, retorična pravila in se tudi v praksi vadil v govorništvu.⁴⁸ Prva štiri leta so Schönlebna učili magistri, ki so izhajali iz njegove domače Kranjske, Jakob Ramuš (»Ramusch«)⁴⁹ in Matija Rajžer (»Raischer«),⁵⁰ pozneje ga je poetiko (1633/34) poučeval Poljak, Mihael Kempški,⁵¹ retoriko pa p. Hartger Sewing, ki je bil po rodu Nmec.⁵²

V jezujski red je vstopil malo pred koncem šolskega leta 1634/35, po končanem razredu retorike (»Labaco 26. Octob. 1635 rhe. dimissus«),⁵³ in sicer 26. oktobra 1635,⁵⁴ in ne 15. oktobra, kot sta na podlagi Richterjevega pričevanja sklepala Radics in tudi Miklavčič.⁵⁵ Nekateri zapisi še natančneje določijo, da je bil sprejet v jezujski red v Ljubljani, nato pa je 26. oktobra na Dunaju v t. i. hiši probacije (v kolegiju sv. Ane) vstopil v noviciat.⁵⁶ Čas noviciata, t. i. druga probacija, je namenjen premišljevanju listin jezujskega reda in zorenju v odločitvi o nadaljnji jezujski poti, ki je lahko v službi duhovnika profesa,⁵⁷ duhovnika koadjutorja ali pa redovnega brata koadjutorja.⁵⁸ Richter in Radics sta navedla, da je vstopil v jezujski red proti volji svojih staršev.⁵⁹ Nasprotovanje je povsem predvidljivo, saj

⁴⁷ Takšno sklepanje potrjuje podatek, da je vstopil v jezujski red, ko je zaključeval razred retorike, in sicer oktobra 1635 (ARSI, Austr. 124: *Austriae catalogi breves 1622–1639: Nomina novitiorum a novembri currentis anni 1635 usque ad anni 1636 mensem eundem* (fotokopije, ki so prilepljene ob koncu kataloga za leto 1633 in pred katalogom za leto 1634, med stranema 187v in 187r), str. 2).

⁴⁸ Dolinar, *Das Jesuitenkolleg*, str. 49–50; Ciperle, *Jezujski učni program*, str. 164–166; Vidmar, *Nastajanje novoveške stopenjske*, str. 168–171.

⁴⁹ Lukacs, *Catalogi personarum*, 2. zv., str. 338, 357.

⁵⁰ Lukacs, *Catalogi personarum*, 2. zv., str. 376, 394.

⁵¹ Lukacs, *Catalogi personarum*, 2. zv., str. 413.

⁵² Lukacs, *Catalogi personarum*, 2. zv., str. 428, 752.

⁵³ ARSI, Austr. 124: *Nomina novitiorum a novembri currentis anni 1635 usque ad anni 1636 mensem eundem* (fotokopije, ki so prilepljene ob koncu kataloga za leto 1633 in pred katalogom za leto 1634, med stranema 187v in 187r), str. 2.

⁵⁴ ARSI, Austr. 124, str. 213r; Austr. 26: *Austria catalogi triennales 1622–1636*, str. 413v, 420v.

⁵⁵ Richter, *Ein Beytrag*, str. 315; Radics, *Der krainische Historiograph*, str. 10; Miklavčič, *Schönleben, Janez Ludvik*, str. 236.

⁵⁶ ARSI, Austr. 28: *Austria catalogi triennales 1645–1649*, str. 228v.

⁵⁷ Profesi so jezujski duhovniki, ki imajo štiri slovesne zaobljube (četrti zaobljuba je obljuba pokorščine papežu).

⁵⁸ Koadjutorji so duhovniki ali redovni bratje, ki imajo tri slovesne zaobljube.

⁵⁹ Richter, *Ein Beytrag*, str. 315; Radics, *Der krainische Historiograph*, str. 10.

je bil prvorojeni in leta 1635 še edini sin v družini, ki bi lahko nadaljeval očetovo mizarsko in rokodelsko obrt.

Schönlebnova jezuitska redovna formacija in izstop iz reda

Schönleben, ki je bil v jezuitskih katalogih voden izrecno kot *Ludovicus Schönleben*, je noviciat opravil v letih 1635–1637. V šolskem letu 1635/36 je v jezuitskih katalogih vpisan med novici sholastiki, ki so bili v noviciatu na Dunaju prvo leto (»novitii scholares primi anni«),⁶⁰ drugo leto noviciata je prav tako opravil v kolegiju sv. Ane na Dunaju.⁶¹ Pred začetkom študija filozofije, v času juniorata,⁶² je v šolskem letu 1637/38 ponovno poslušal retoriko, in sicer v kolegiju v Leobnu.⁶³

S študijem filozofije je Schönleben začel v šolskem letu 1638/39, vsa tri leta (logiko, fiziko in metafiziko) je študiral v Gradcu.⁶⁴ Po končanem študiju filozofije in doseženem nazivu magistra je v jezuitski formaciji nastopil čas poučevanja na jezuitskih gimnazijah. Schönleben je v šolskem letu 1641/42 poučeval poetiko v Kremsu,⁶⁵ naslednje šolsko leto 1642/43 pa v Gradcu.⁶⁶ V času poučevanja v Gradcu je napisal govor *Aegis Palladia Daphnophoria oblata neo-baccalaureis Graecensibus*, ki pa ni ohranjen.⁶⁷ Proti koncu leta 1643, in sicer 12. novembra, naj bi na Dunaju dosegel doktorat iz filozofije, vendar pa to najverjetneje ne drži. Zapis v *Statuta et consuetudines*, ki se nanaša na Schönlebna, v resnici najverjetneje prinaša popis profesorjev na dunajski Filozofski fakulteti med leti 1643 in 1649.⁶⁸

Pred začetkom študija teologije je Schönleben v šolskem letu 1643/44 poučeval retoriko v jezuitski gimnaziji v Linzu.⁶⁹ V tem času sta izšla dva njegova govora,⁷⁰ pripisujejo pa mu tudi avtorstvo drame z naslovom *Julian Apostata*. Premijo za to dramo, ki je do sedaj ni bilo mogoče najti, je plačal grof Johann Richard von Starhemberg.⁷¹ Drama je bila uprizorjena z zelo številno in bogato opremo.⁷²

⁶⁰ ARSI, Austr. 26, str. 413v; Austr. 123^a: Catalogus brevis Provinciae Austriae 1636, str. 39.

⁶¹ ARSI, Austr. 124, str. 213r.

⁶² Juniorat se imenuje čas po noviciatu, ki je namenjen utrjevanju znanja in študiju.

⁶³ ARSI, Austr. 123^a, str. 84.

⁶⁴ ARSI, Austr. 27: Austria catalogi triennales 1639–1642, str. 34v; Austr. 124, str. 221^v; Austr. 124^a: Austriae catalogi breves 1640. 1641. 1651. 1652. 1663, str. 12, 33.

⁶⁵ ARSI, Austr. 27, str. 232r; Austr. 125 I: Austriae catalogi breves I, 1642–1660, str. 2r.

⁶⁶ ARSI, Austr. 125 I, str. 24r–24v.

⁶⁷ Valvasor, *Die Ehre*, 2. zv., 6. knj., str. 355; Faganel, *Bibliotheca Carnioliae*, str. 404–406.

⁶⁸ AUW, Ph 19: Statuta et consuetudines Facultatis Philosophicae 1678, str. 16r.

⁶⁹ ARSI, Austr. 125 I, str. 56v–57r.

⁷⁰ *Thalassii Coronae, sive applausus nuptialis illustriss. neo-coniugibus N. N.; Plectrum Cleantheum Lyrae Apollinae conformatum, sive Sol Pyrhi montis illuminator ad Lynam cantatus, auspiciatissimae inaugurationi N. N. praepositi ecclesiae colleg. ad Pyrrhum montem* (Valvasor, *Die Ehre*, 2. zv., 6. knj., str. 355).

⁷¹ Fröhler, *Zur Schauspieltätigkeit*, str. 213, 216, 231–232, 239.

⁷² ÖNB, Cod. 12219 Han: Litterae annuae provinciae Austriae 1641–1646, str. 234r; Fröhler, *Das Linzer Jesuitendrama*, str. 18.

Teologijo je Schönleben študiral prvo leto v Passauu (1644/45),⁷³ nato dve leti v Gradcu (1645/46–1646/47)⁷⁴ in zadnje leto na Dunaju (1647/48).⁷⁵ V matrike dunajske Teološke fakultete je bil vpisan 3. aprila 1648,⁷⁶ v knjigo avstrijske narodnosti pa že 20. novembra 1647.⁷⁷ V zadnjem letniku teoloških študij je bil prefekt teologov v konviktu.⁷⁸ Po končanem študiju teologije je bil posvečen v duhovnika. Točen datum posvetitve ni znan, je pa iz dokumentov dunajske Filozofske fakultete posredno mogoče sklepati, da se je to zgodilo pred 29. novembrom leta 1648.⁷⁹

V šolskem letu 1648/49 je Schönleben poučeval retoriko v dunajskem kolegiju in bil hkrati notar Filozofske fakultete.⁸⁰ Kot je razvidno iz njegovih notarskih zapisov in podpisov v *Acta Facultatis Philosophicae*, je funkcijo notarja opravljal od konca novembra 1648 in najmanj do 20. julija 1649.⁸¹ Iz obdobja prvih let njegovega teološkega študija (1645–1647) se ni ohranilo nobeno njegovo delo, ne poznamo jih niti po naslovu, drugače pa je z govori iz let 1648 in 1649. Štirje od desetih,⁸² ali morda celo enajstih, so nam znani iz ponatisa v drugem zvezku pridig *Horae subsecivae dominicales* (1676).⁸³ Njegov najpomembnejši govor iz tega obdobja je panegirik na čast Brezmadežni Mariji (*Panegyricus Magnae Matri Virgini sine macula originali conceptae*), ki ga je govoril ob posvetitvi Dunajske univerze Brezmadežni Materi Božji leta 1649.⁸⁴

V letih 1649/50 je Schönleben opravljal tretjo probacijo v Judenburgu, v katalogu za leto 1650 je naveden med »patres tertiarii«. ⁸⁵ Od tam je najpozneje konec oktobra 1650 prišel v Ljubljano, kjer je opravljal naloge šolskega prefekta. Rektor kolegija ga je v tej vlogi predstavil 5. novembra 1650.⁸⁶ Bil je tudi praznični pridigar in predstojnik meščanske kongregacije.⁸⁷ Dosedanji Schönlebenovi biografi so omenjali, da je Ljubljano zapustil predčasno. To so sklepali iz dnevnika šolske prefekture (*Diarium praefecturae scholarum in Archiducali collegio Societatis Iesu.*),⁸⁸ ki ga je začel pisati prav Schönleben ob nastopu funkcije šolskega prefekta.

⁷³ ARSI, Austr. 28, str. 54r; Austr. 29: Austria catalogi triennales 1645. 1651, str. 36r; Austr. 125 I, str. 79r.

⁷⁴ ARSI, Austr. 125 I, str. 92v, 109r.

⁷⁵ ARSI, Austr. 125 I, str. 138r.

⁷⁶ AUW, Th 21: Matricula inclytæ Facultatis Theologicae, str. 45.

⁷⁷ AUW, NA 1: Liber nationis Austriacae 1561–1654, str. 750–752.

⁷⁸ ARSI, Austr. 125 I, str. 138r.

⁷⁹ AUW, Ph 11: Acta Facultatis Philosophicae 1642–1723, str. 78.

⁸⁰ ARSI, Austr. 125 I, str. 154v; Austr. 28, str. 228v; AUW, Ph 11, str. 1–2, 77–85.

⁸¹ AUW, Ph 11, str. 1–2, 77–85.

⁸² *Panegyricus Dies Martis, S. Leopoldo Marchioni Austria dictus; Lacrumae piis manibus illustriss. adolescentis Joan. Michaëlis Adami Baptistae, comitis ab Althan; Panegyricus funebris reverendissimi D. Ioannis Augustini Zwerger cathedralis ecclessiae Viennae praepositi dictus; Panegyricus Magnae Matri Virgini sine macula originali conceptae.*

⁸³ Schönleben, *Horae subsecivae dominicales*, 2. del, str. 424–440, 466–480.

⁸⁴ Govor je bil prvič natisnjen že leta 1649, izšel je kot zaključni govor v knjigi z naslovom *Campus liliorum*.

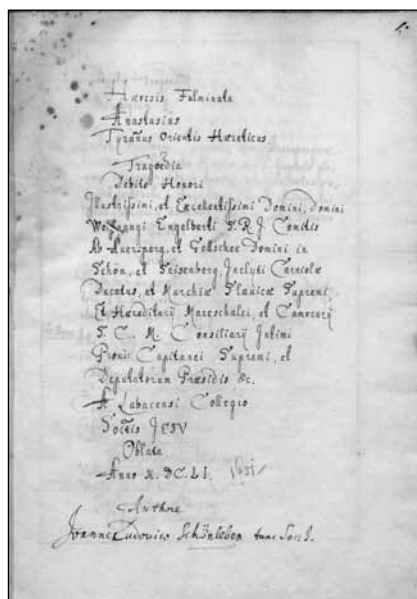
⁸⁵ ARSI, Austr. 125 I, str. 169v.

⁸⁶ ARS, SI AS 1073, I/31r: *Diarium praefecturae scholarum*, str. 1v.

⁸⁷ ARSI, Austr. 124a, str. 52.

⁸⁸ ARS, SI AS 1073, I/31r.

Njegovi vpisi v imenovani dnevnik se namreč končajo konec junija.⁸⁹ Vendar pa so spregledali vpis v *Diarium p. ministri*, kjer je zabeleženo, da je Schönleben Ljubljano zapustil 18. oktobra 1651.⁹⁰ Kaj se je z njim dogajalo od konca junija do oktobra, ni znano, morda se je v tem obdobju začela njegova osebna kriza in čas iskanja. Ne glede na ugibanja je najverjetneje, da je ostal v Ljubljani vse do oktobra. O tem pričajo tudi njegovi vpisi v kongregacijski knjigi Marije Vnebovzete, ki jo je začel pisati leta 1651. Iz nekaterih izmed njih je namreč mogoče z gotovostjo razbrati, da so nastali po maju in juniju 1651.⁹¹ V času svojega delovanja v Ljubljani je Schönleben leta 1651 napisal dramo *Haeresis fulminata sive Anastasius Tyrannus Orientis haereticus* in jo posvetil Volfgangu Engelbertu Auerspergu. Drama, ki je bila nadvse uspešno uprizorjena 2. in 3. maja 1651,⁹² je dolgo časa veljala za izgubljeno, junija 2013 pa sem lepopični izvod drame našla v arhivu družine Auersperg na Dunaju.⁹³



Slika 2: Naslovnica Schönlebnove tragedije *Haeresis fulminata*, 1651 (HHS1A, AT-OeStA/HHS1A SB Auersperg XXVII, 25, str. 1r).

Schönleben je iz Ljubljane odšel v Gradec, kjer je poučeval etiko, bil akademski katehist in spovednik tistih študentov, ki so stanovali v konviktu.⁹⁴ V tem času se je njegova osebna kriza glede njegove nadaljnje jezuitske poti še poglobila, razmišljati je začel o izstopu iz reda. O tem pričata ohranjeni pismi, ki sta ju 2. marca

⁸⁹ ARS, SI AS 1073, I/31r, str. 6r–6v.

⁹⁰ ARS, SI AS 1073, I/32r: *Diarium p. ministri*, str. 4v.

⁹¹ ARS, SI AS 1073, II/51r, npr. str. 184, 199.

⁹² *Letopis Ljubljanskega kolegija*, str. 171.

⁹³ HHS1A, AT-OeStA/HHS1A SB Auersperg XXVII, 25: *Tragödie Anastasius Tyrannus Orientis*.

⁹⁴ ARSI, Austr. 124^a, str. 71.

in 20. aprila 1652 Schönlebnu v Gradec poslala jezuitska generala, prvega Alexander Gottifredi, drugega pa Goswin Nickel. Oba generala v pismu Schönlebna spodbujata k stanovitnosti in potrpežljivosti ter mu prigovarjata, naj ostane v redu. Pismi generalov sta odgovor na Schönlebnovi neohranjeni pismi, v katerih je očitno prosil za odpust iz reda. Kar se tiče razlogov za izstop iz reda, sta pismi precej nedoločni: v ozadju je mogoče slutiti nezadovoljstvo, morda celo kakšno zamero ali spor, kar bi lahko bil vzrok za njegovo premestitev v kolegij v Linz,⁹⁵ preložene pa so bile tudi njegove zadnje zaobljube.⁹⁶ Pozneje je Schönleben zopet našel mir v sebi in se odločil vztrajati v jezuitskem redu. Pismo 6. julija 1652, ki mu ga je general Nickel poslal v Linz, je prežeto z veseljem zaradi Schönlebnove odločitve, da ostane v redu. Istega dne je general pisal tudi provincialu Avstrijske province in izrazil upanje v trdnost Schönlebnove odločitve.⁹⁷ Iz Linza je Schönleben odšel na Dunaj, kjer je na Filozofski fakulteti poučeval logiko in bil spovednik.⁹⁸ Na prvi pogled se zdi, da je premagal krizo in našel nov zagon za svoje jezuitsko poslanstvo. K temu mnenju nas nagibata ohranjena govora iz njegovega zadnjega dunajskega obdobja, ki ju je govoril v katedrali sv. Štefana: prvega na godovni dan zavetnikov medicinske fakultete (*Pia ambitio ss. Cosmae et Damiani martyrum*), drugega pa na čast ustanoviteljem dunajske univerze (*Inferiae Austriaco-Academicae piis Manibus augustissimorum et serenissimorum Academiae Viennensis fundatorum, benefactorum, rectorum, doctorum oratio funebris*).⁹⁹ Očitno pa Schönleben tudi po vrnitvi na Dunaj ni našel miru v samem sebi: morda se je želel vrniti v domače okolje ali pa so bile v ozadju še kakšne druge težave. Iz pisma generala Nickla provincialu Avstrijske jezuitske province konec decembra 1652 je posredno mogoče razbrati, da se je provincial Trinckellius tudi po juliju 1652 nagibal k odpustitvi Schönlebna iz reda.¹⁰⁰ Na žalost se pisma provinciala Trinckellija niso ohranila, zato lahko o njegovih razlogih za Schönlebnov odpust le ugibamo.

Po 28. decembru 1652 se Schönleben v generalovih pismih provincialu ne omenja več. Zopet je njegovo ime mogoče najti v pismu z dne 6. septembra 1653, ko general napiše provincialu, naj ga odpusti iz reda.¹⁰¹ Tudi *Catalogi breves* za leto 1654 navedejo Schönlebnov odhod iz jezuitskega reda samo nedoločno, in sicer da je bil odpuščen septembra 1653 na Dunaju.¹⁰² V dokumentih dunajske Filozofske fakultete se Schönleben zadnjič omenja 24. novembra 1653, navedeno je, da ga je v službi profesorja logike zamenjal p. Gabriel Juul. Zanimivo pri tej omembi je, da ni povedano, da je bil odpuščen iz reda, ampak da je bil zaposlen z drugimi stvarmi.¹⁰³

⁹⁵ ARSI, Austr. 6: Austria epistolae generalium 1648–1656, str. 110v, 114r.

⁹⁶ Arhiv SBL, Janez Ludvik Schönleben: prepis pisma arhivarja p. Teschitela z dne 14. 1. 1956.

⁹⁷ ARSI, Austr. 6, str. 119r–v.

⁹⁸ ARSI, Austr. 125 I, str. 183¹⁴v.

⁹⁹ Schönleben, *Horae subsecivae dominicales*, 2. del, str. 423, 441–465.

¹⁰⁰ ARSI, Austr. 6, str. 133r.

¹⁰¹ ARSI, Austr. 6, str. 179r.

¹⁰² ARSI, Austr. 125 I, str. 183³⁹v.

¹⁰³ AUW, Ph 11, str. 11, 105: »Admissus fuerat ante hos R. P. Gabriel Juul, physicae professor, qui p. Ludovicum Schenleben aliis occupatum supplevit.«

Schönlebnov doktorat iz teologije v Padovi (1653)

Po odhodu z Dunaja se je Schönleben odpravil v Padovo, najverjetneje se je spotoma ustavil tudi v rodnem mestu in prosil očeta, da je gmotno podprl njegovo bivanje in študij v Padovi.¹⁰⁴ V matriko Teološke fakultete v Padovi je bil vpisan 17. decembra 1653,¹⁰⁵ doktorski izpit pa je opravil že 19. decembra 1653. V zapisniku o njegovem doktorskem izpitu¹⁰⁶ se je ohranila tema njegovega izpita, in sicer 19. poglavje (»distinctio«) prve knjige in 12. poglavje tretje knjige *Libri sententiarum* Petra Lombarda. Devetnajsta točka prve knjige (*De mysterio Trinitatis*) govori o enakosti treh božjih oseb (»De aequalitate trium personarum«), dvanajsta tretje knjige (*De incarnatione Verbi*) pa o tem, ali je bil Kristus vedno človek ali je to šele postal (»An homo ille semper fuerit vel coeperit esse«).¹⁰⁷ Njegovo doktorsko diplomo hrani Arhiv Republike Slovenije.¹⁰⁸ Po opravljenem doktorskem izpitu je Schönleben še nekaj časa ostal v Padovi, v arhivu Univerze je zbiral material za svoje genealogije, zlasti za družino Auersperg.¹⁰⁹ Richter poroča, da so Schönlebnu ponudili stolicu na Teološki fakulteti, ki pa jo je zavrnil, se vrnil v Ljubljano in tam nastopil funkcijo stolnega dekana.¹¹⁰ Isto je navedel tudi Zani v knjigi *Memorie imprese e ritratti de signori Accademici Gelati de Bologna* (1672).¹¹¹ Schönleben se je vrnil v Ljubljano, ko se je s cesarjevim imenovanjem Marka Dolinarja za stolnega prošta (31. marca 1654) izpraznilo mesto stolnega dekana,¹¹² že 6. maja istega leta pa je cesar na to mesto imenoval njega.¹¹³ K imenovanju sta verjetno pripomogla ugled in moč njegovega očeta, ki je bil takrat župan Ljubljane,¹¹⁴ ter Schönlebnovi stiki s kranjskimi odličniki, ki jih je navezal v času svojega jezuitskega službovanja v Ljubljani v letih 1650–1651. Svoj delež je verjetno pridalo tudi pozitivno mnenje takratnega kranjskega deželnega vicedoma grofa Friderika Attemsa.¹¹⁵

¹⁰⁴ ARS, SI AS 308, t. e. 15, št. 66: »Demnach ich auff meinen Son Hans Ludwig Thumdechannt alhie von Zeit seiner absolvierten Rectorat vill gependirt, und in seiner nach Italien Raiss, Beförderung des Dachants, Einrichtung des Hauswesens, mich uber die Massen vill Khost /.../.«

¹⁰⁵ USP, vol. 466: Matricola dei Teologi, medici e filosofi della Naz. Germ. 1649–1697, str. 17r.

¹⁰⁶ USP, vol. 430: Serie Sacro Collegio Teologi, Atti del Sacro Collegio dei Teologi ed esami dei laureandi con indice dal 1652–1663, str. 20r–21r.

¹⁰⁷ Lombardus, *Sententiarum libri quatuor* (1754), str. 71–79, 352–353.

¹⁰⁸ ARS, SI AS 1065, a.e. 39: Schönlebna doktorska diploma.

¹⁰⁹ HHStA, AT-OeStA/HHStA SB Auersperg XXVII, 9: Arbor genealogica (Ms 13); AT-OeStA/HHStA SB Auersperg XXVII, 12: Arbor genealogica (Ms 22).

¹¹⁰ Richter, *Ein Beytrag*, str. 315.

¹¹¹ Zani, *Memorie, imprese*, str. 181v.

¹¹² ARS, SI AS 1, I/18, L-XX, šk. 34, str. 847–850; NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 6/23.

¹¹³ NŠAL, NŠAL 101, 1654 V 6., Regensburg; ARS, SI AS 1, I/18, L-XX, šk. 35, str. 1247–1250.

¹¹⁴ ARS, SI AS 308, t. e. 15, št. 66.

¹¹⁵ Smole, *Vicedomski urad*, 1. del, str. V.



Slika 3: Cesar Ferdinand III. prezentira Schönlebna za dekana ljubljanskega stolnega kapitlja, Regensburg, 6. maj 1654 (NSAL, NŠAL 101, 1654 V 6., Regensburg).

Pot Schönlebnovega svetnega duhovništva (1654–1676)

V protokolih stolnega kapitlja je Schönleben zapisal, da je bil za stolnega dekana slovesno umeščen 2. junija 1654, potem ko je bil pred tem na nedeljo sv. Trojice na mesto stolnega prošta posvečen nekdanji dekan Marko Dolinar.¹¹⁶ *Diarium p. ministri* poroča, da je 31. maja potekala slovesna umestitev Dolinarja v stolnega prošta in da ga je na dekanskem mestu nasledil Schönleben, ni pa izrecno navedeno kdaj.¹¹⁷ Takoj po imenovanju za dekana je Schönleben 11. julija 1654 zaprosil za sprejem v kapitelj, vendar je bilo njegovi prošnji ugodeno šele 8. marca 1655.¹¹⁸ Kmalu po imenovanju je postal tudi zapisnikar sej kapitlja, njegovi vpisi v protokolih stolnega kapitlja obsegajo obdobje od 20. septembra 1655 do 23. aprila 1661 (str. 184v–363). Nekaj časa je bil tudi ekonom stolnega kapitlja (1656–1658).¹¹⁹

Že leta 1655 se je zapletel v spor s škofom Otonom Friderikom Buchheimom glede asistence pri škofovih mašah. Nasprotja so se leta 1660 zaostriła do te mere, da ga je škof 27. marca odstavil z mesta dekana. Schönleben škofovega sklepa ni imel za veljavnega, ko pa ga je 12. aprila istega leta generalni vikar Filip Terpin odslovil še s sinode ljubljanskega dela škofije, se je le uklonil škofovi volji. V juliju 1660 so po nuncijevem posredovanju Schönlebnu vrnilo vse dekanske časti,¹²⁰ nesoglasja glede asistence pa so trajala še vse do nastopa novega škofa Jožefa

¹¹⁶ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Zapiski sej 1621–1665, str. 174r–v.

¹¹⁷ ARS, SI AS 1073, I/32r, str. 36v.

¹¹⁸ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Zapiski sej 1621–1665, str. 173v, 174v–175r, 182v.

¹¹⁹ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Zapiski sej 1621–1665, str. 191v, 227, 279; KAL fasc. 72/9.

¹²⁰ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 138/10.

Rabatte in so se razrešila šele konec leta 1665.¹²¹ Pri vsem tem je presenetljivo, da je Schönleben kljub pravnim dilemam ves čas gojil lep osebni odnos tako s škofom Buchheimom kot njegovim generalnim vikarjem Filipom Terpinom.

Schönleben je prijateljeval s proštom Markom Dolinarjem, po njegovi smrti 1. januarja 1657, ko je bil za novega prošta imenovan Frančišek Maksimilijan Vaccano (ki je bil zaradi svoje škofovske službe veliko odsoten iz Ljubljane), je Schönleben postopoma postal najvplivnejši človek v kapitlju. Za Dolinarjem je Schönleben dobil tudi beneficij sv. Jurija, ki ga je nato obdržal vse do smrti.¹²² Valvasor poroča, da so Schönlebnu v času njegove dekanske službe deželni stanovi podelili službo kaplana kapele sv. Ahacija v deželnem dvorcu.¹²³ Kot kaplan deželnih stanov je prvič imenovan v tretjem zvezku dela *Orbis universi votorum*, ki je izšlo leta 1659 v Celovcu, in sicer v dovoljenju k tisku knjige z dne 4. avgusta 1659.¹²⁴ V dovoljenju k tisku četrtega zvezka istega dela, izdanega 4. marca isto leto, ob Schönlebnovem imenu še ne zasledimo tega naziva.¹²⁵

Schönleben je imel tudi častni naziv apostolskega protonotarja, po sedaj znanih podatkih ga je najverjetneje dobil leta 1660. Prvič je s tem nazivom imenovan 10. in 12. januarja 1661,¹²⁶ tudi na seznamu povabljenih na sinodo 20. aprila 1661 se ob njegovem imenu pojavi ta naziv.¹²⁷ Na seznamu povabljenih na sinodo, ki je nastal leta 1658 in bil potem dopolnjen leta 1659 in 1660, tega naziva ob njegovem imenu še ne zasledimo.¹²⁸

V času svoje dekanske službe ni bil samo dekan in član stolnega kapitlja, hodil je na vizitacije¹²⁹ in večkrat posredoval pri reševanju sporov in v zapletenih pravnih zadevah.¹³⁰ Bil je priljubljen pridigar in govornik ob najrazličnejših priložnostih. Imel je več pridig ob škofijskem jubileju leta 1661,¹³¹ govoril je na škofijskih sinodah.¹³² Iz tega obdobja sta se ohranila tudi dva njegova pogrebna govora (kanoniku Rudolfu Coraduzziju¹³³ in proštu Marku Dolinarju),¹³⁴ imel je pozdravni govor ob prihodu novega škofa Jožefa Rabatte leta 1664.¹³⁵ Velikokrat je pridigal in daroval

¹²¹ O omenjenem sporu govorijo naslednji viri v NŠAL: NŠAL 100, KAL, Zapiski sej 1621–1665; Zapiski sej 1666–1698; KAL fasc.: 121/17; 138/10; 141/14; 250/16, 20; 312/1.

¹²² Valvasor, *Die Ehre*, 2. zv., 8. knj., str. 760.

¹²³ Valvasor, *Die Ehre*, 3. zv., 11. knj., str. 696.

¹²⁴ Schönleben, *Orbis universi votorum, Liber III.*: »Facultas officii episcopalis«.

¹²⁵ Schönleben, *Orbis universi votorum, Liber IV.*: »Facultas officii episcopalis«.

¹²⁶ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 364: »Continuatio protocollis ab anno 1661.«

¹²⁷ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 24/9: »Nomina illorum, qui ad praesentem synodum /.../ citati sunt anno 1661, die 20. Aprilis.«

¹²⁸ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 41/19: »Nomina illorum, qui ad praesentem synodum per expeditas patentes sunt citati anno 1658–1660.«

¹²⁹ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Zapiski sej 1621–1665, str. 198r.

¹³⁰ Npr.: NŠAL, NŠAL 100, KAL, Zapiski sej 1621–1665, str. 201r, 244–249; Zapiski sej 1666–1698, 21r; KAL fasc.: 87/42; 175/21–22, 25–26.

¹³¹ Schönleben, *Feyertäglicher Erquick-Stunden*, 1. del, str. 25–105 (vse pridige niso iz leta 1661).

¹³² Schönleben, *Horae subsecivae dominicales*, 1. del, str. 419–444.

¹³³ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Zapiski sej 1621–1665, str. 189v, 191r.

¹³⁴ Schönleben, *Feyertäglicher Erquick-Stunden*, 2. del, »Zugab« (str. 1–19).

¹³⁵ Valvasor, *Die Ehre*, 2. zv., 8. knj., str. 674–675.

mašo v jezuitskem kolegiju.¹³⁶ V tem obdobju je urejal knjižnico Volfa Engelberta Auersperga (1610–1673), s katerim je ostal v prijateljskih stikih že od svojega delovanja v jezuitskem kolegiju v Ljubljani. Največ ekslibrisov Volfa Engelberta je Schönleben vpisal v letih 1655 in 1656.¹³⁷ Med popisi zapuščine kneza Ferdinanda Auersperga se je ohranil popis knjižnice iz leta 1707, med dokumenti je tudi Schönlebnov kratek zapis z dne 20. novembra 1657, ki priča o njegovi razdelitvi 2290 knjig v devet tematskih skupin. Popis govori o knjigah (»libri«), zato sklepam, da gre za število naslovov knjig, in ne za število zvezkov.¹³⁸ Schönleben je to knjižnico gotovo urejal v letih 1655–1663, o tem je mogoče sklepati iz ekslibrisov turjaških knjig, ki so jih do sedaj našli raziskovalci te knjižnice.¹³⁹

V obdobju opravljanja službe dekana je Schönleben začel pisati genealoška in mariološka dela, pripravljal je tudi zbirke pridig. Zaradi tiska svojih del, najverjetneje preostalih zvezkov mariološkega dela *Orbis universi votorum*, se je leta 1661 ali 1662 mudil v Benetkah, Padovi in Trstu. Ker se mu v Benetkah ni uspelo dogovoriti za tisk, je upal, da bi morda bil v Salzburgu uspešnejši. Zaradi lažjega urejanja zadev v zvezi s tiskom del in zaradi nasprotovanja drugih je v pismu julija 1662 škofa zaprosil za prenehanje službe dekana in za demisorij iz škofije. Škof je 5. avgusta 1662 na pismo dopisal dekret, da mu bodo to dovolili, ko se bo zanj našlo kakšno drugo primerno mesto.¹⁴⁰ Do tega ni prišlo, Schönleben je sčasoma zopet našel mir v sebi in v svoji okolici ter opustil misel na odhod iz škofije.¹⁴¹ Kljub zdravstvenim težavam,¹⁴² ki jih je blažil z obiskom toplic v Rogaški Slatini,¹⁴³ je vztrajal v službi dekana. Dokončno so njegovo vztrajnost in voljo omajale finančne težave, v katerih se je znašel zaradi upravljanja z Dolinarjevo zapuščino, zato je po letu 1664 v njem znova oživela želja po odhodu iz Ljubljane.¹⁴⁴ Uradno je za zamenjavo dekanske službe za navaden, nekuratni beneficij in za odpust iz škofije prosil 10. avgusta 1666. Ker takrat njegovi prošnji ni bilo ugodeno,¹⁴⁵ se je Schönleben sam dogovoril z Oktavijem Bucellenijem za zamenjavo dekanske službe za dva njegova beneficija (sv. Katarine in Blažene Device Marije) v Lescah in za denarno nadomestilo. Njuno prošnjo je škof prejel 30. oktobra 1666 in jo z dekretom z dne 13. novembra odobril pod pogojem, da jo potrdi tudi cesar, kar se je zgodilo 22. decembra istega leta. Medsebojno pogodbo o zamenjavi sta Schönleben in Bucelleni podpisala že 2. novembra 1666. Schönleben je dobil dva Bucellenijeva beneficija v Lescah in

¹³⁶ ARS, SI AS 1073, I/31r; SI AS 1073, I/32r.

¹³⁷ Radics, *Die Hausbibliothek der Auersperge*, str. 13.

¹³⁸ HHStA, AT-OeStA/HHStA SB Auersperg I-A-2-8-Konv.: Verlassenschaftsinventar über den Nachlass des Ferdinand Fürsten Auersperg.

¹³⁹ Žargi, *Auerspergov knežji dvorec*, str. 285–286; Južnič, *Kopernik v Turjaški*, str. 11, 22.

¹⁴⁰ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 138/10: Schönlebnovo pismo Buchheimu z dne 17. julija 1662.

¹⁴¹ To je verjetno tudi razlog, da sta v tisku izšla le dva zvezka njegovega dela *Orbis universi votorum*, preostali trije pa so ostali v rokopisu in bili najverjetneje uničeni med požarom v jezuitskem kolegiju leta 1774.

¹⁴² NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 39/23, 93/82; KAL, Zapiski sej 1621–1665, str. 279r.

¹⁴³ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 87/42, 93/84.

¹⁴⁴ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 39/23, 93/79.

¹⁴⁵ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 67/3.

del njunih dohodkov (»pensio«), in sicer 111 goldinarjev kranjske veljave za dobo sedmih let. Škof je 11. januarja 1667 pisal cesarju, da je sprejel zamenjavo in obnem prosil cesarja, naj opravi prezentacijo, kar se je zgodilo 7. maja 1667. Škofov dekret o imenovanju in investituri novega dekana je bil izdan šele 3. julija 1667.¹⁴⁶ V času od novembra 1666 do konca junija 1667 je Schönleben še vedno opravljal vse predpisane dolžnosti, v kapitlju pa, kljub temu da se je aktivno udeleževal sej, ni imel odločilne vloge.¹⁴⁷ O nestrinjanju članov kapitlja z njegovo resignacijo govori dejstvo, da se je 5. julija 1667 od kapitlja poslovil le pisno.¹⁴⁸

Schönleben je do leta 1669 ostal v Ljubljani in pripravljala svoja najboljša mariološka dela in zbirke pridig (prva izdaja *Vera ac sincera sententia, Fasten-Freytag und Sonntag-Predigen, Feyertäglicher Erquick-Stunden*), v tem obdobju je začel pisati tudi svoje največje zgodovinsko delo *Carniolia antiqua et nova*.¹⁴⁹ Ker so ga pestile finančne težave, je prek vplivnih prijateljev dosegel, da mu je deželni zbor 13. avgusta 1668 dodelil letno finančno podporo 200 goldinarjev, da bi se tako lažje posvečal začetim zgodovinskim spisom. 5. maja 1670 je prejel še izredno denarno nagrado v višini 428 goldinarjev.¹⁵⁰ Ta izredna nagrada bi lahko bila povezana s Schönlebovim posvetilom prvega zvezka prazničnih pridig *Feyertäglicher Erquick-Stunden* (1669) deželnim stanovom ali pa z njegovim delom *Palma virginea*. Pozneje so mu to finančno pomoč odobrili še trikrat (1672, 1675 in 1678) in k temu dodali 60 goldinarjev letno za najem pisarja. Leta 1676 so mu obljubili, da bodo po ugodni ceni odkupili 150 izvodov analov, da bo tako lažje pokrili stroške za tisk.¹⁵¹ Leta 1668 je Schönleben zaprosil za mesto župnika v fari Mengeš, ki je spadala pod cistercijski samostan v Dunajskem Novem mestu. Za to mesto ga je 6. julija 1668 toplo priporočil tudi škof Jožef Rabatta,¹⁵² vendar pa do imenovanja ni prišlo, ker se je ta samostan župnijo Mengeš zaradi prezadolženosti pri kranjskem plemstvu odločil prodati. Župnijo z vsemi pripadajočimi vikariati je 13. septembra 1668 odkupil samostan v Stični z opatom Maksimilijanom na čelu.¹⁵³

Avgusta 1669 se je Schönlebovo ime začelo pojavljati med imeni kandidatov za mesto župnika v Ribnici in dolenskega arhidiakona.¹⁵⁴ S priporočilom kranjskega deželnega vicedoma je bila njegova kandidatura za to mesto uspešna, 13. oktobra 1669 ga je cesar izbral za župnika v Ribnici in dolenskega arhidiakona ter pisal papežu, naj potrdi njegovo prezentacijo.¹⁵⁵ Ponujenemu mestu bi se bil Schönleben brez privolitve ljubljanske škofije, da kljub temu lahko obdrži vse svoje beneficije, odpovedal.¹⁵⁶ Cesar je Schönlebna na to mesto uradno imenoval 31. januarja 1670

¹⁴⁶ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 107/3; NŠAL 1, fasc. 25/3/4.

¹⁴⁷ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Zapiski sej 1666–1698, str. 15v–21v.

¹⁴⁸ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Zapiski sej 1666–1698, str. 21v.

¹⁴⁹ ARS, SI AS 1073, I/49r: *Carniolia antiqua et nova*, str. 22r.

¹⁵⁰ Miklavčič, *Schönleben, Janez Ludvik*, str. 237.

¹⁵¹ Radics, *Der krainische Historiograph*, str. 51–52.

¹⁵² NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 89/26.

¹⁵³ Mlinarič, *Stiška opatija*, str. 580, 583–584.

¹⁵⁴ ARS, SI AS 1, I/32, R-VII, šk. 55, str. 85–88.

¹⁵⁵ ARS, SI AS 1, I/32, R-VII, šk. 55, str. 113–116; NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 123/18.

¹⁵⁶ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 97/2.



Slika 4: J. L. Schönleben (»Il Ritirato«) kot član bolonjske »Accademia Gelatorum« (Zani, *Memorie, imprese, e ritratti de' signori Accademici Gelati di Bologna*, 1672, str. 181r).

in naročil kranjskemu deželnemu vicedomu, naj ga, če ga v kratkem na to mesto ne bo imenoval tudi papež, ustoliči vsaj začasno, da bo lahko začel dušnopastirsko delo.¹⁵⁷ Papeževo imenovanje je prišlo z zamudo, v odgovoru na nuncijsko pismo v juliju 1670 je namreč Schönleben tarnal, da še vedno ni prejel papeževega imenovanja.¹⁵⁸ V službi arhidiakona je kljub težavam uradno vztrajal do konca leta 1675 ali začetka leta 1676.¹⁵⁹ Marca ali na začetku aprila 1676 je bil na njegovo mesto imenovan Tomaž Renner.¹⁶⁰ Iz Ribnice je Schönleben najverjetneje odšel že leta 1675,¹⁶¹ kot pa je razvidno iz njegovih lastnoročnih prepisov izdanih odlokov, se je z nazivom arhidiakona nazadnje podpisal 1. julija 1676.¹⁶² Potarnal je, da njegova natančnost in budnost pri odpravljanju nereda in pri urejanju cerkveno-pravnih zadev ni bila po godu vernikom, prav tako pa je prišlo do nesoglasij tudi z zemljiškimi gospodi Trillekhi zaradi patronatskih in odvetniških pravic, ki so si jih lastili nad cerkvijo v Novi Štifti. Nesoglasja so šla tako daleč, da je skoraj prišlo do fizičnega

¹⁵⁷ ARS, SI AS 1, I/32, R-VII, šk. 55, str. 133–142.

¹⁵⁸ ARS, SI AS 1001: Ad archidiaconatum spectantia.

¹⁵⁹ Decembra 1675 je bil Schönleben v Ljubljani (V začetku ARS, SI AS 1073, I/31r, str. 71v; I/33r, str. 247v). Tudi zadnja dva v Schönlebenovem lastnoročnem prepisu ohranjena dekreta (25. april in 1. julij 1676), v katerih se je še podpisal kot arhidiakon, sta nastala v Ljubljani (ARS, SI AS 1001: Ad archidiaconatum spectantia).

¹⁶⁰ ARS, SI AS 1, I/32, R-VII, šk. 55, str. 159–162.

¹⁶¹ Iz Ribnice je najverjetneje odšel že v prvi polovici leta 1675, se po sklenjeni pogodbi (13. maja 1675) z grofom Janezom Friderikom Trillekhom zopet vrnil v Ribnico, vendar se je nato spet umaknil v Ljubljano. V svojem popisu dolenjskih arhidiakonov je zapisal, da je resigniral že leta 1675 (ARS, SI AS 1001: Ad archidiaconatum spectantia): »Archid. ab anno 1670 ad 1675, resignavit quia volens restituere iura Ecclesiastica, persecutiones passus est ingentes a dominis secularibus, et ipsis subditis. Sed Deus ostendit sibi zelum curae fuisse.«

¹⁶² ARS, SI AS 1001: Ad archidiaconatum spectantia.

obračunavanja.¹⁶³ Ker tudi Schönlebnova pogodba s Trillekhi (maja 1675) ni rešila zaostrenih odnosov,¹⁶⁴ se je Schönleben odpovedal mestu arhidiakona in ribniškega župnika.

V času delovanja v Ribnici je pripravil drugo izdajo mariološkega spisa *Vera ac sincera sententia* (1670) ter dokončal svoje najpomembnejše mariološko delo *Palma virginea* (1671). Vrednost in pomen Schönlebnovih marioloških del so prepoznali člani bolonjske Akademije gelatov (»Academia Gelatorum«) in ga zaradi njih sprejeli medse kot častnega člana.¹⁶⁵ Leta 1672 je v tisku izšla njegova priredba lekcionarja *Evangelia inu lystuvi*, nadaljeval pa je tudi pripravo svojih zbirk pridig: drugi zvezek *Feyertägliche Erquick-Stunden* (1670), *Tractatus geminus de mysteriis Dominicae passionis* (1673) in *Horae subsecivae dominicales* (1676). Od zgodovinskih spisov mu je v Ribnici za tisk uspelo pripraviti delo *Aemona vindicata* (1674).

Schönlebnova zadnja leta v Ljubljani

Po vrnitvi v Ljubljano Schönleben ni prevzel nobene cerkvene funkcije, opravljal je le še obveznosti, ki so izhajale iz njegovih treh beneficijev. Nastopal je tudi v vlogi priložnostnega pridigarja, največkrat v stolnici in v jezuitski cerkvi.¹⁶⁶ Zadnje pridigo pri jezuitih je imel na tiho nedeljo leta 1681.¹⁶⁷ Upokojil se je zato, da se je lahko v polnosti posvetil obdelavi zbranega zgodovinskega in genealoškega gradiva. Da bi bila priprava del za tisk lažja, se je ob podpori deželnih stanov od leta 1676 zavzemal za tiskarno v Ljubljani.¹⁶⁸ Njegovo osebno posredovanje v Salzburgu pri tiskarju Janezu Krstniku Mayru je bilo uspešno, tiskarno in knjigarno v Ljubljani je Mayr odprl na god sv. Elizabete Ogrske (Turinške), 17. novembra 1678,¹⁶⁹ že 25. novembra pa je izdal svoj prvi ljubljanski drobn tisk *Mariae absque naevo labis originalis conceptae /.../ elogium*, ki ga je anonimno pripravil prav Schönleben.¹⁷⁰ Drugi in tretji del Schönlebnovega najpomembnejšega zgodovinskega dela *Carniolia antiqua et nova* sta izšla že leta 1680, prvi del oziroma *Apparatus* pa leta 1681. V letih 1680 in 1681 so bile pri tiskarju Mayru v Ljubljani natisnjene štiri njegove genealogije plemenitih kranjskih rodbin, in sicer Gallenberg, Ursini, Attems in Auersperg. V širšem evropskem prostoru je najbolj znan po genealogiji Habsburžanov z naslovom *Dissertatio polemica de prima origine Augustissimae Domus Habspurgo-Austriacae*, ki je izšla dvakrat, leta 1680 in 1681. Postumno je tiskar Mayr v Salzburgu natisnil njegovi deli *Allegoriae ss. patrum* (1682) in *Annus sanctus Habspurgo-Austriacus* (1696).

¹⁶³ ARS, SI AS 1, I/32, R-VII, šk. 55, str. 609–624.

¹⁶⁴ ARS, SI AS 1, I/32, R-VII, šk. 55, str. 605–606.

¹⁶⁵ Zani, *Memorie, imprese*, str. 181r–182r.

¹⁶⁶ ARS, SI AS 1073, I/31r, str. 71v, 76r, 78v; I/33r, str. 247v, 268v, 271v, 281r–v, 296r.

¹⁶⁷ *Letopis Ljubljanskega kolegija*, str. 313.

¹⁶⁸ Dular, *Živeti od knjig*, str. 91.

¹⁶⁹ Dular, *Živeti od knjig*, str. 98.

¹⁷⁰ Valvasor, *Die Ehre*, 3. zv., 11. knj., str. 725–727.

Schönlebnovo zapuščino nadgrajuje veliko ohranjenega zgodovinskega, zlasti genealoškega rokopisnega gradiva, ki se je prvotno ohranilo v arhivu deželnih stanov, danes pa jih v večini hranijo Arhiv Republike Slovenije, Österreichische Nationalbibliothek, dunajski Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Universitätsbibliothek v Gradcu in Hrvatski državni arhiv.¹⁷¹ Manj sreče je imelo preostalo, zlasti teološko in pridigarsko rokopisno gradivo, ki je z njegovo zapuščino prišlo v knjižnico jezuitskega kolegija v Ljubljani. Ta je 28. junija 1774 končal v ognjenih zubljih, iz katerih so rešili le malo knjig.¹⁷²

Schönleben je umrl 15. oktobra 1681. Pokopan je v jezuitski cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani, pod oltarjem sv. Križa.¹⁷³ Večino svojega premoženja in knjižnico je zapustil jezuitom v Ljubljani, volila pa beneficiju sv. Jurija in svojim sorodnikom.¹⁷⁴

Sklep

Schönlebnovo življenje in delo je pomembno zaznamoval jezuitski duhovno-miselni prostor, v katerem se je šolal, osebnostno in intelektualno razvijal osemnajst let. V času članstva v jezuitskem redu je osvojil temeljito retorično znanje in v polnosti razvil svoj govorniški talent, ki ga je s pridom uporabljal kot pridigar. Tudi po izstopu iz reda je po duši ostajal jezuit in je z njimi v Ljubljani ves čas ohranjal dobre odnose. Schönleben je bil osebnostno izredno dosleden in natančen, zvest cerkvenim in drugim predpisom, karkoli je že počel, povsod je preganjal površnost in težil k ponovni vzpostavitvi reda. Očitno pa je bilo v njegovem značaju nekaj, kar mu je onemogočalo sobivanje v številčnejši skupnosti. Ta lastnost je prišla do izraza tudi po izstopu iz jezuitskega reda, saj se je rad zapiral v samoto in se posvečal zgolj znanstvenemu delu, s katerim je v praksi uresničeval svojo ljubezen do rodne Kranjske, ki se ji je bil, kot je mogoče razbrati iz vrstic njegovih del, trdno zavezal. Največji izraz naklonjenosti do domače dežele je njegovo zgodovinsko delo *Carniolia antiqua et nova* in ohranjeno rokopisno gradivo o novodobni Kranjski (*Tomus II Annalium Carnioliae apparatus, descriptio summaria sacro-prophana Carnioliae Novae*), ki mu ga ni uspelo urediti za tisk, je pa to gradivo pozneje predstavljalo pomemben vir njegovemu nasledniku Valvasorju.

¹⁷¹ Med pomembnejša izmed Schönlebnovih rokopisnih del štejemo naslednja: *Haeresis fulminata Anastasius Tyrannus Orientis Haereticus* (1651); *Aurspergischer Stammbaum* (1656); *Arbor genealogica illustrissimae et principalis familiae Auerspergicæ* (1657); *Marchiones Austriae stirpis Babenbergicæ radix; Genealogia primorum Austriae marchionum & ducum; Appendix ad Annales et Chronologiam Carnioliae sive Genealogica fragmenta* (1674); *Marchiones Austriae antiqui; Genealogia Habsburgica; Numismata e rudibus veteris Labaci eruta, collecta, ac delineata; Origo illustrissimae familiae dominorum comitum et baronum de Saurau; Genealogia illustrissimae familiae dominorum à Gallenberg* (1664); *Tomus II Annalium Carnioliae apparatus – descriptio summaria sacro-prophana Carnioliae Novae*.

¹⁷² Dolar, Med koncem in začetkom, str. 16.

¹⁷³ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige, M 1658–1735, str. 93; *Letopis Ljubljanskega kolegija*, str. 313–314; Valvasor, *Die Ehre*, 2. zv., 6. knj., str. 354–355; 3. zv., 11. knj., str. 728.

¹⁷⁴ NŠAL, NŠAL 100, KAL fasc. 313/2a, fasc. 56/31.

Veliko veselja je Schönleben imel z zbiranjem genealoških podatkov, ki prevladujejo v njegovi ohranjeni rokopisni zapuščini. Z genealogijami se je ukvarjal vse od začetka nastopa dekanske službe pa do konca življenja, ko je v tisku izdal štiri genealogije kranjskih rodbin ter svojo najobsežnejšo genealogijo o Habsburžanih. Ohranjeni rokopisni zapiski kažejo, da je svoje genealogije, preden so izšle v tisku, večkrat predelal in jih dopolnil z novimi dognanji.

Schönleben je bil osebno najbolj zavzet za širjenje prepričanja o brezmadežnem spočetju Device Marije, trdil se je za razglasitev dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju in tako so nastala njegova odmevna mariološka dela. Ker je v dveh izmed njih, *Vera ac sincera sententia* in *Palma virginea*, svoje mnenje zagovarjal preveč ognjevitost in ni bil pazljiv pri izbiri besed, sta bili obe knjigi, ne zaradi teoloških dognanj, temveč zaradi nebrzdanega žaljenja nasprotnikov ideje o Marijinem brezmadežnem spočetju, uvrščeni na *Indeks prepovedanih knjig*. Tragika tega odloka je še toliko večja, ker je bila leta 1854 dogma o Marijinem brezmadežnem spočetju razglašena ravno zaradi ideje o soglasju vernikov, ki je kot najpomembnejši dokaz za resničnost te dogme nastopala tudi v Schönlebnovih delih.¹⁷⁵

Sicer vase zaprt intelektualec je stik z ljudmi in zunanjim svetom vzdrževal prek svojih pridig, ki so bile pri ljudstvu zelo priljubljene. O njegovi pridigerski vnemi in dejavnosti govorijo njegove obsežne nemške in latinske tiskane zbirke pridig, s katerimi je svojim naslednikom ponudil možno predlogo, s svojo predelavo lekcionarja *Evangelia inu lystuvi* pa jim je oskrbel prepotraben pripomoček za vsakdanje dušnopastirsko delo in za pripravljanje in izdajanje pridig in drugih meditativnih besedil v slovenščini (Janez Svetokriški, Matija Kastelec itd.).

Najdeni arhivski viri o življenju in delu Janeza Ludvika Schönlebna ob analizi njegovih ohranjenih tiskanih in rokopisnih del odstirajo pomembne nove vidike njegovega delovanja in njegovih interesov. Pred nami se tako izrisuje podoba kranjskega intelektualca evropskih razsežnosti, kot ga je izoblikovalo 17. stoletje, ki je v svojem trudu za dobrobit rodne dežele v marsičem oral ledino, tako nujno delal tudi napake, vendar pa svojim naslednikom ponudil nadvse uporabne smernice.

Viri in literatura

Viri

Rokopisni viri

ARS – Arhiv Republike Slovenije (Ljubljana):

SI AS 1: Vicedomski urad za Kranjsko, 1492–1747:

I/18, L-XX, šk. 34, 1-9: Odlok cesarja Ferdinanda III., Regensburg, 31. marec 1654, str. 847–850;

I/18, L-XX, šk. 35, 2-2: Odlok cesarja Ferdinanda III., Regensburg, 6. maj 1654, str. 1247–1250;

I/32, R-VII, šk. 55, 1-21: Odlok cesarja Leopolda I., Gradec, 23. avgust 1669, str. 85–88;

I/32, R-VII, šk. 55, 1-27: Odlok cesarja Leopolda I., Ebersdorf, 13. oktober 1669, str. 113–116;

I/32, R-VII, šk. 55, 1-34 in 1-35: Odlok cesarja Leopolda I., Gradec, 31. januar 1670, str. 133–142;

I/32, R-VII, šk. 55, 1-40: Odlok cesarja Leopolda I., Dunaj, 10. april 1676, str. 159–162;

¹⁷⁵ Ušeničnik, *Schönleben o Brezmadežni*, str. 422–426.

- I/32, R-VII, šk. 55, 6-1: Pogodba med grofom J. F. Trillekhom in J. L. Schönlebno, Ljubljana 13. maj 1675, str. 605–606;
- I/32, R-VII, šk. 55, 6-2: Dopis J. L. Schönlebna, najverjetneje iz leta 1674, str. 609–624.
- SI AS 308: Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, 1406–1898:
t. e. 15, št. 66: Oporoka Ludvika Schönlebla.
- SI AS 730: Gospostvo Dol, 1477–1875:
fasc. 75: Numismata e rudibus veteris Labaci eruta, collecta, ac delineata;
fasc. 76: Beiträge zur Geschichte gelehrten und merkwürdigen Männer von Crain – Johann Ludwig Schönleben;
fasc. 120: Origo illustrissimae familiae dominorum comitum et baronum de Saurau.
- SI AS 1001: Schönleben Janez Ludvik, 1659–1731:
Ad archidiaconatum spectantia;
Genealogia primorum Austriae marchionum & ducum;
Marchiones Austriae stirpis Babenbergicae radix.
- SI AS 1065: Zbirka doktorskih in babiških diplom, 1626–1905:
a.e. 39: Doktorska diploma J. L. Schönlebna, str. 1r–4r.
- SI AS 1073: Zbirka rokopisov, 13. stol.–1941:
49r: Genealogia illustrissimae familiae dominorum a Gallenberg Carnorum (1664);
I/31r: Diarium praefecturae scholarum in Archiducali collegio Societatis Iesu, str. 1v, 6r–6v, 71v, 76r, 78v ;
I/32r: Diarium p. ministri, str. 4v, 36v;
I/33r: Diarium p. ministri, str. 247v, 268v, 271v, 281r–v, 296r;
I/42r: Appendix ad Annales et Chronologiam Carnioliae sive Genealogica fragmenta (1674);
Origo illustrissimae familiae dominorum comitum et baronum de Saurau;
I/49r: Carniolia antiqua et nova, str. 22r;
II/51r: Sodalitas Beatissimae Virginis Mariae in Coelos Assumptae in Archiducali collegio Societatis Iesu Labaci, str. 47, 122, 184, 199;
II/52r: Bruderschaft der unbefleckten Empfängnis, str. 33.
- SI AS 1336: Buchheim Oton Fridrich, 1641–1665:
Buchheimova korespondenca 1657–1665: Terpinovo pismo z dne 22. julija 1659.
- ARSI – Archivum Romanum Societatis Iesu (Rim):
Austr. 6: Austria epistolae generalium 1648–1656, str. 110v, 114r, 119r, 119v, 133r, 179r, 190r.
Austr. 26: Austria catalogi triennales 1622–1636, str. 413v, 420v.
Austr. 27: Austria catalogi triennales 1639–1642, str. 34v, 121r, 232r.
Austr. 28: Austria catalogi triennales 1645–1649, str. 54r, 228v.
Austr. 29: Austria catalogi triennales 1645. 1651, str. 36r, 118r, 210v.
Austr. 123^a: Catalogus brevis Provinciae Austriae 1636, str. 39, 84.
Austr. 124:
Austriae catalogi breves 1622–1639, str. 212v, 213r;
Nomina novitiorum a novembri currentis anni 1635 usque ad anni 1636 mensem eundem (fotokopije, ki so prilepljene ob koncu kataloga za leto 1633 in pred katalogom za leto 1634, med stranema 187v in 187^r) str. 2.
Austr. 124^a : Austriae catalogi breves 1640. 1641. 1651. 1652. 1663, str. 12, 33, 52, 71.
Austr. 125 I: Austriae catalogi breves I, 1642–1660, str. 2r, 24r–24v, 56v–57r, 78r–79r, 92v, 109r, 138r, 154v, 169v, 183¹⁴v, 183³⁹v.

Arhiv SBL – Arhiv Slovenskega biografskega leksikona (ZRC SAZU, Inštitut za kulturno zgodovino):

Mapa Janez Ludvik Schönleben: prepis pisma arhivarja p. Teschitela z dne 14. januarja 1956.

AUW – Archiv der Universität Wien (Dunaj):

NA 1: Liber nationis Austriacae 1561–1654, str. 750–752.

Ph 11: Acta Facultatis Philosophicae 1642–1723, str. 1–2, 11, 29, 41, 77–85, 105.

Ph 19: Statuta et consuetudines Facultatis Philosophicae 1678, str. 12r, 12ar, 12av, 16r.

Ph 20: Statuta et consuetudines Facultatis Philosophicae Viennensis 1683, str. 66.

Th 21: Matricula inclytæ Facultatis Theologicae, str. 45.

HDA – Hrvatski državni arhiv, Metropolitanska knjižnica (Zagreb):

MP 236: Appendix ad Annales et Chronologiam Carnioliae sive Genealogica fragmenta (1674), str. 1r–218v.

HHStA – Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Österreichisches Staatsarchiv, Dunaj):

AT-OeStA/HHStA SB Auersperg I-A-21-1 (št. 9): Aurspergischer Stammbaum oder der Herrn, Graffen, und Fürsten von Aursperg Geburtsliny. Auffgesetzt und aus uhralten Schrifften gezogen im Jahr Christi 1656. J. L. S. SS. T. D. D. L.

AT-OeStA/HHStA SB Auersperg XXVII, 9: J. L. Schönleben: *Arbor genealogica illustrissimae et principalis familia Aurspergicæ* (Ms 13)

AT-OeStA/HHStA SB Auersperg XXVII, 12: J. L. Schönleben: *Arbor genealogica illustrissimae et principalis familiae Auerspergicæ* (Ms 22).

AT-OeStA/HHStA SB Auersperg XXVII, 25: J. L. Schönleben: Tragödie »Anastasius Tyrannus Orientis« (*Haeresis fulminata Anastasius Tyrannus Orientis Haereticus*).

AT-OeStA/HHStA OMeA ÄZA 6-25: Reise Kaiser Leopold I. zu den Erbhuldigungen in Graz, Klagenfurt, Laibach, Görz, Einzug in Triest und Rückreise nach Wien, str. 30r–37r.

AT-OeStA/HHStA OMeA ÄZA 6-30: Akten über die Erbhuldigung der krainer Landstände in Laibach, str. 146r–150v.

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana (Ljubljana):

NŠAL 1 (Spisi – ŠAL/Kek):

fasc. 25/3/4.

NŠAL 100, KAL (Kapiteljski arhiv Ljubljana):

Zapiski sej 1621–1665 (Protocollum Capituli Labacensis inchoatum 1621 usque ad annum 1658 (v resnici do leta 1665), I.), str. 173v–175r, 182v, 189v, 191r–v, 198r, 201r, 227r, 244–249, 279r.

Zapiski sej 1666–1698 (Protocollum Capituli Labacensis de Anno 1666 usque ad annum 1698, II.), str. 15v–21v.

Fascikli: 6/23; 24/9; 39/23; 41/1956/31; 67/3; 69; 87/42; 89/26; 93/79, 82, 84; 97/2, 52; 107/3; 121/17; 123/18; 138/10; 141/14; 175/21–22, 25–26; 250/16, 20; 312/1; 313/2a; 364.

NŠAL 101 (Zbirka listin)

1654 V 6., Regensburg: cesarjevo imenovanje Schönlebna za stolnega dekana v Ljubljani.

ŽA (Župnijski arhiv) Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige:

Krstne knjige (K): 1614–1621, str. 200, 308; 1621–1626, str. 73, 178; 1626–1631, str. 40, 137, 172; 1632–1638, str. 19, 231; 1638–1643, str. 75.

Mrliške knjige (M): 1635–1657, str. 57, 110, 148; 1658–1735, str. 24, 93.

Poročne knjige (P): 1632–1651, str. 96, 149; 1651–1682, str. 10, 76.

ÖNB – Österreichische Nationalbibliothek (Dunaj):

Cod. 8351 Han:

Genealogia primorum Austriae marchionum et ducum, str. 177v–178r;

Marchiones Austriae antiqui, str. 457r–476v;

Marchiones Austriae stirpis Babenbergicae radix, str. 161r–171r;

Tomus II Annalium Carnioliae apparatus – descriptio summaria sacro-prophana Carnioliae Novae, str. 172v–173v.

Cod. 9214 Han: Zgodovinski zapiski Ludvika Schönlebla, str. 37v.

Cod. 12219 Han (ÖNB Masterfilm Negativ HS 3590): Litterae annuae Provinciae Austriae Societatis Iesu, 1641–1646, str. 234r.

Cod. 15300 Han: Appendix ad Annales et Chronologiam Carnioliae sive Genealogica fragmenta (1674).

Cod. 15400 Han: Jahr Schrifften des Hertzogthumbs Crain, str. 268v.

UB Graz – Univeritätsbibliothek Graz (Gradec):

Ms 1251: Genealogia Habsburgica.

USP – Universitas studii Paduani (Università degli Studi di Padova) – Archivio Generale di Ateneo, Archivio Antico (Padova):

vol. 430: Serie Sacro Collegio Teologi, Atti del Sacro Collegio dei Teologi ed esami dei laureandi con indice dal 1652, 12 maggio–1663, 8 maggio, str. 20r–21r.

vol. 466: Matricola dei Teologi, medici e filosofi della Naz. Germ. 1649–1697, str. 17r.

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana (Ljubljana):

SI ZAL LJU 346, t. e. 2, a. e. 32: Vladislav Fabjančič, Rokopisna knjiga meščanov od 1551 do 1671, str. 122–123.

SI ZAL LJU 346, t. e. 73, a. e. 675: Sejni zapispniki ljubljanskega mestnega sveta (beležke).

Objavljeni viri

Constitutiones Societatis Iesu. Anno 1558. Reprinted from the Original Edition with an Appendix, containing a translation, and several important documents. London, 1838.

Dolničar, Janez Gregor, *Epitome chronologica, continens res memorabiles, nobilis, & antiquissimae urbis Labacensis, Metropolis inclyti Ducatus Carniolia.* Labaci: formis J. G. Mayr, 1714, str. 72–83.

Dolničar, Janez Gregor, *Historia cathedralis ecclesiae Labacensis. Zgodovina ljubljanske stolne cerkve: Ljubljana 1701–1714* (Uredila Ana Lavrič). Ljubljana: Založba ZRC, 2003, str. 85, 234.

Dolničar, Janez Gregor: *Bibliotheca Labacensis publica Collegii Carolini Nobilium. Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar: O slovstvu na Kranjskem* (Uredil Luka Vidmar). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2009, str. 179–293.

Fabjančič, Vladislav, *Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov 1269–1820. Ljubljanski sodniki in župani*, 3. zv.: *Župani in sodniki 1605–1650* (Gradivo in razprave 28, uredila Barbara Žabota in Damjan Hančič). Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2005, str. 18–22, 158, 160, 173–182.

Fabjančič, Vladislav, *Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov 1269–1820. Ljubljanski sodniki in župani*, 4. zv.: *Župani in sodniki 1650–1785* (Gradivo in razprave 34, uredila Sonja Anžič-Kemper in Barbara Žabota s sodelavci). Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2012, str. 7–10, 26–35, 44–49, 52–53, 57.

- Faganel, Jože (urednik), *Marko Pohlin: Kraynska grammatika. Bibliotheca Carnioliae* (Znanstvenokritična izdaja). Ljubljana: ZRC SAZU, 2003, str. 404–406, 548–551.
- Frank, Karl Friedrich von, *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum Alt-Österreichischen Adels-Lexikon 1823–1918*, 4. Band (O – Sh). Schloss Senftenegg: Selbstverlag, 1973, str. 267.
- Konstitucije Družbe Jezusove z opombami 34. generalne kongregacije in Dopolnilne določbe potrjene od iste kongregacije* (Prevedla Anamarija Beniger). Ljubljana: Provincialat Slovenske province Družbe Jezusove, 2007.
- Letopis Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove (1596–1691)* (Prevedla Marija Kiauta). Ljubljana: Družina, 2003, str. 171, 313–314.
- Lombardus, Peter, *.../ Sententiarum libri quatuor /.../ per Joannem Aleaume /.../ pristino suo nitori nunc primum vere restituti /.../*. Antverpiae, 1754, str. 71–79, 352–353. Vir: http://books.google.si/books?id=qOVLuGm1LQC&pg=PA81&dq=Peter+Lombardus+Libri+sententiarum&hl=sl&sa=X&ei=J5h7U-iPM42EyQOd1YGAAg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (ogled 19. 5. 2014)
- Lukacs, Ladislaus, *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S. I.*, II. zv. (1601–1640). Romae: Institutum Historicum S. I., 1982, str. 53, 229, 313, 324, 338, 357, 375–376, 393–394, 413, 428, 446, 464, 752.
- Miklavčič, Maks: Schönleben, Janez Ludvik. *Slovenski biografski leksikon*, 3. knj. (Uredil Alfonz Gspan). Ljubljana: SAZU, 1960–1971, str. 236–240.
- Miklavčič, Maks: Schönleben, Ludvik. *Slovenski biografski leksikon*, 3. knj. (Uredil Alfonz Gspan). Ljubljana: SAZU, 1960–1971, str. 240–241.
- Radics, Peter, Der krainische Historiograph Johann Ludwig Schönleben. *Mittheilungen des Musealvereines für Krain* (Erste Abteilung: Historischer Theil) 7, 1894, str. 1–72.
- Radics, Peter, Familien-Chroniken krainischer Adeliger im 16. und 17. Jahrhundert. *Mittheilungen des Musealvereines für Krain* XVI, 1903, str. 1–27, 137–152; *Mittheilungen des Musealvereines für Krain* XVII, 1904, str. 3–13.
- Steska, Viktor, Dolničarjeva ljubljanska kronika. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 11, 1901, št. 1/2, 3/4, 5/6, str. 18–32, 69–98, 141–186.
- Valvasor, Janez Vajkard, *Die Ehre dess Hertzogthums Crain*, 2. zv., 5. knj., str. 237–238; 2. zv., 6. knj., str. 353–357; 2. zv., 8. knj., str. 674–675, 760; 3. zv., 10. knj., str. 370–388; 3. zv. 11. knj., str. 673, 696, 725–726.
- Veider, Janez, *Stara ljubljanska stolnica: njen stavbni razvoj in oprema*. Ljubljana, 1947, str. 42–44, 68, 76–77, 100, 103, 106.
- Vodnik, Valentin, *Geschichte des Herzogthums Krain des Gebiethes von Triest und der Grafschaft Görz*. Wien: im Verlagsgewölbe des k. k. Schulbücher Verschleißes, 1809, str. 47–48.
- Zani, Valerio, *Memorie, imprese, e ritratti de signori Accademici Gelati de Bologna*. Bologna: Manolesi, 1672, str. 181r–184r.

Schönlebnova tiskana dela

- Campus Liliorum, sive Album Austriaco-Marianum. Sex admodum reverendis, religiosis, et clarissimis dominis ex celeberr. Sacr. Ord. Cisterc. Monasterio Campiliorum professis, /.../ anno M. DC. XLIX, XXVI. Augusti solenni ritu suprema theologiae laurea ornatis promotore R. P. Matthia Bastianschizh /.../*. Viennae: Mattheus Rictius, 1649.
- Carniolia antiqua et nova /.../ sive inclyti Ducatus Carnioliae Annales sacro-prophani /.../*. Labaci: Joannes Baptista Mayr, 1680, 1681, »Syllabus MSS.«; »Apparatus«, str. 217.
- Fasten-Freytag und Sonntag-Predigen*. Saltzburg: Melchior Haan, 1668, »Vorspruch dess Authoris«.

- Feyertäglicher Erquick-Stunden. Erster Theil. Das Winter- und Frühlings-Quartall.* Salzburg: Melchior Haan, 1669, str. 25–105.
- Feyertäglicher Erquick-Stunden, Anderer Theil. Das Sommer- und Herbst-Quartal.* Salzburg: Melchior Haan, 1670, »Zugab« (str. 1–19).
- Horae subsecivae dominicales,* Salisburgi: Melchioris Haan, 1676: *Pars I.: Pars hyemalis et verna*, str. 419–444; *Pars II.: Pars aestiva et autumnalis*, str. 419–444, 423–480.
- Orbis universi votorum pro definitione piae et verae sententiae de immaculata conceptione Deiparae, Liber III.* Clagenfurti: Georgius Kramer, 1659, »Facultas officii episcopalis«.
- Orbis universi votorum pro definitione piae et verae sententiae de immaculata conceptione Deiparae, Liber IV.* Clagenfurti: Georgius Kramer, Anno 1659, »Facultas officii episcopalis«.

Literatura

- Anžič, Sonja, Hančič, Damjan, Šenk, Tatjana, *Ljubljanski župani skozi čas.* Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2004, str. 80–81.
- Ciperle, Jože: Jezuitski učni program in njihovi študiji v Ljubljani. *Jezuiti na Slovenskem.* Ljubljana: Teološka fakulteta, Inštitut za zgodovino Cerkve, Provincialat slovenske province Družbe Jezusove, 1992, str. 157–179.
- Ciperle, Jože, *Podoba velikega učilišča ljubljanskega. Licej v Ljubljani 1800–1848.* Ljubljana: Slovenska matica, 2001, str. 22–100.
- Dolar, Jaro: Med koncem in začetkom. *Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice I.* Ljubljana: NUK, 1974, str. 7–16.
- Dolar, France-Martin, *Das Jesuitenkolleg in Laibach und die Residenz Pleterje 1597–1704* (Dissertatio ad Doctoratum). Ljubljana, 1976, str. 45–63.
- Duhr, Bernhard, *Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge in der ersten Hälfte des XVII. Jahrhunderts*, zv. 1 in 2. Freiburg im Breisgau: Herdersche Verlagshandlung, 1913.
- Dular, Anja, *Živeti od knjig. Zgodovina knjigotrštva na Kranjskem do začetka 19. stoletja.* Knjižica »Kronike«, zvezek 7. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002, str. 91, 98.
- Fröhler, Josef: Zur Schauspieltätigkeit der Studenten am Linzer Jesuitengymnasium. *Historisches Jahrbuch der Stadt Linz, 1955.* Linz: Stadt Linz, Städtische Sammlungen, 1955, str. 197–270.
- Fröhler, Josef: Das Linzer Jesuitendrama 1608–1773. Stoffe und Motive. *Historisches Jahrbuch der Stadt Linz, 1996.* Linz: Archiv der Stadt Linz, 1997, str. 11–72.
- Gruden, Josip, Šola pri sv. Nikolaju. *Carniola: Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 6 (1915), št. 1/2, str. 1–21.
- Höfer, Rudolf K.: Jesuitische Schule und Seelsorge in der Steiermark. *Die Jesuiten in Innerösterreich – Die kulturelle und geistige Prägung einer Region im 17. und 18. Jahrhundert* (uredila Werner Drobesh in Peter G. Tropper). Celovec: Mohorjeva založba, 2006, str. 194–214.
- Jerovec, Leon, Batista, Milan, *Podobe Valvasorjeve Ljubljane.* Ljubljana: Cankarjeva založba, 2011, str. 29–30.
- Južnič, Stanislav, Kopernik v turjaški in licejski knjižnici. *Knjižnica* 50, št. 1–2, 2006, str. 7–34.
- Kokole, Stanko: Some seventeenth- and eighteenth-century appropriations and adaptations of the Myth of the Argonauts in Ljubljana. *Mediterranean myths from classical antiquity to the eighteenth century* (Uredila Metoda Kokole). Ljubljana: ZRC SAZU, 2006, str. 213–258.
- Lavrič, Ana, Umetnostna dejavnost škofa Otona Friderika Buchheima v ljubljanski škofiji. *Acta historiae artis Slovenica* 9, 2004, str. 31–69.
- Miklavčič, Maks: Johann Ludwig Schönleben, ein slowenischer Mariologe. *Virgo Immaculata. Acta congressus Mariologici-Mariani Romae Anno MCMLIV celebrati. Vol. XIV: De immaculata conceptione apud varias nationes.* Romae: Academia Mariana Internationalis, 1957, str. 214–241.

- Mlinar, Janez, Zgodovinoписje kot izraz samozavedanja mestnih elit. Primer Ptuja, Celja in Ljubljane. *Mestne elite v srednjem in zgodnjem novem veku med Alpami, Jadranom in Panonsko nižino* (Zbirka zgodovinskega časopisa 42). Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2011, str. 439–456.
- Mlinarič, Jože, *Stiška opatija 1136–1784*. Novo mesto: Dolenjska založba, 1995, str. 580, 583–584.
- Okoliš, Stane, *Zgodovina šolstva na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2009, str. 25–38.
- Parapat, Janez, Cesar Leopold I. v Ljubljani. *Narodni koledar; Sporočilo in Letopis Matice Slovenske za leto 1869*. Ljubljana: Matica Slovenska, 1869, str. 36–46.
- Radics, Peter, Die Hausbibliothek der Auersperge. *Neuer Anzeiger für Bibliographie und Bibliothekswissenschaft*, 1878 (Januar, Februar), str. 10–17, 50–55.
- Richter, Franz Xaver, Ein Beytrag zum gelehrten Österreich aus Krain. *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst*, 8. zv., 1817, str. 314–319.
- Schmidt, Vlado, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem I*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1963.
- Schrenk, Christhard, Weckbach, Hubert, Schlösser Susanne, *Von Heilbrunn nach Heilbronn. Eine Stadtgeschichte* (Veröffentlichungen des Archivs der Stadt Heilbronn; Bd, 36). Stuttgart: Theiss, 1998, str. 32–33, 71.
- Smole, Majda, Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol. – 1747, 1. del: Cerkevne zadeve Lit. A–F. Ljubljana: Arhiv SR Slovenije, 1985, str. V.
- Smolik, Marijan; Thalnitscher, Janez Gregor. *Slovenski biografski leksikon*, 4. knj. (Uredili Gspan, Alfonz, Munda, Jože in Petrè, Fran). Ljubljana: SAZU, 1980–1991, str. 73–76.
- Suhadolnik, Jože, Anžič, Sonja, *Stari trg, Gornji trg in Levstikov trg. Arhitekturni in zgodovinski oris mestnih predelov in objektov, lastniki hiš ter arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana* (razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana). Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2003, str. 30–32, 59, 65–68, 74, 110.
- Štrukelj, Anton, Slovenski mariolog v službi Brezmadežne: Janez Ludvik Schönleben (1618–1681): posvečeno v hvaležen spomin prof. dr. Antonu Strletu. *Communio: mednarodna katoliška revija* 16, 2006, str. 365–381.
- Ušeničnik, Frančišek: Schönleben o Brezmadežni. *Katoliški obzornik*, VIII. Ljubljana: Leonova družba, 1904, str. 413–426.
- Vidmar, Tadej, *Nastajanje novoveške stopenjske šolske strukture*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2005, str. 165–182.
- Žargi, Matija: Auerspergov knežji dvorec v Ljubljani. *Theatrum vitae et mortis humanae*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2002, str. 277–307.

SUMMARY

The Life and Work of Janez Ludvik Schönleben (1618–1681) in Light of Archival Sources

Monika Deželak Trojar

Janez Ludvik Schönleben was born on November 16, 1618 in Ljubljana as the firstborn of Ludvik Schönleben and his spouse Suzana Kušlan. His father was a woodworker and a carver, who made a name for himself due to his accurate carving (for instance, he made the choir altar in

the old cathedral of Ljubljana), which enabled him a rapid rise in the municipal administration; he was a municipal judge in the years 1648–1650 and the mayor of Ljubljana from 1652–1655. Since Schönleben's family lived in the vicinity of the Jesuit college in Ljubljana, Janez Ludvig soon came into contact with the Jesuits. After having completed his primary education, he attended the Jesuit *gimnazija* in the years 1629/30–1634/35. On October 26, 1635 he entered the Jesuit order and in the years 1635–1637 he completed the novitiate in the College of St. Anne in Vienna. In the academic year 1637/38 he once again attended lectures on rhetorics in Leoben, whereupon he studied philosophy for three years at the college in Graz (1638/39–1640/41). After having completed his studies, he taught poetics in Krems in the school year 1641/42 and in the following school year 1642/43 in Graz. He is believed to have obtained a PhD in philosophy in November of 1643 in Vienna; however, this is most probably not the case. When he taught rhetorics at the college in Linz in the school year 1643/44, he probably also wrote his play *Julian Apostata*. He studied theology in Passau (1644/45), Graz (1645/46–1646/47) and Vienna (1647/48). After the completion of his study of theology, he was ordained as a priest in November of 1648 at the latest, whereupon he taught rhetorics at the college in Vienna and was at the same time also the notary of the Philosophical Faculty (1648/49). In 1649/50 he participated in the third probation in Judenburg, thereupon he arrived in Ljubljana in October of 1650 and took the post of a school prefect for Ljubljana, where he also worked as a preacher and head of the Congregation of St. Mary. In this period he wrote the play *Haeresis fulminata Anastasius Tyrannus Orientis Haereticus*. On October 18, 1651 he went to Graz, where he taught logic, was a catechist and a confessor. This period marks the beginning of the crisis in his Jesuit vocation, thus he left for Linz after April 20 and before July 6, 1652 and from there to Vienna later on. In the school year 1652/53 he taught logic at the Viennese Philosophical Faculty. His personal crisis was obviously so profound that he was dismissed from the order in September 1653, but he probably remained in Vienna until November. After having left Vienna, Schönleben set off to Padua, on his way there he stopped in his hometown and asked his father to financially support his stay and study in Padua. On December 17, 1653 he was matriculated at the Theological Faculty in Padua and two days later he already passed his doctoral examination in theology. He stayed in Padua for a while and gathered genealogical and historical data for his intended writings. He returned to Ljubljana approximately two months prior to the imperial appointment as the Dean of the Cathedral in Ljubljana, which he received on May 6, 1654, and his installation took place on June 2, 1654. In the course of his deanery he started writing his mariological works (*Orbis universi votorum, Vera ac sincera sententia*) and preparing his collections of sermons. He was arranging the library of Wolfgang Engelbert Auersperg, manuscripts of his outlines of genealogies of Carniolan noble families were also in the making. He held his post of the Dean of the Cathedral in Ljubljana up to the end of June 1667. His first request for demission from the bishopric dates back to July 1662; however, it did not take place. He renewed his request in August of 1666 when he asked that his post of the Dean be substituted for a non-curating benefice, but his request was rejected. As he was keen to set himself free from the shackles of deanery, on November 2, 1666 he reached an agreement with Octavius Bucelleni on the exchange of his post as a dean for two benefices in Lesce and a financial compensation. The bishop granted his request on November 13, 1666 providing that it is confirmed by the emperor. The emperor approved his request on December 22, 1666, but he did not present Bucelleni to the post of the Dean of the Cathedral until May 7, 1667. The bishop's decree on appointment and investiture of Bucelleni as the new Dean was therefore issued only on July 3, 1667. Schönleben remained in Ljubljana until the end of 1669 and prepared his best mariological works and collections of sermons (the first edition of *Vera ac sincera sententia, Fasten-Freytag und Sonntag-Predigen, Feyertäglichen Erquick-Stunden*). In this period he started writing his most important historical and polymathic work *Carniolia antiqua et nova*. On August 13, 1668 the Provincial Diet granted him a financial support of 200 florins per annum so that he could devote himself to his historical writings that had already been begun. Subsequently, he was granted a financial support on four occasions (1670, 1672, 1675 and 1678), additional 60 florins per annum were added to the sum in order to hire a transcriber. Schönleben applied for the post of the parish priest in Mengeš that belonged to the Cistercian

monastery in Wiener Neustadt. He was recommended for the post also by bishop Jožef Rabatta; however, the appointment did not take place. Following the recommendation put forward by the Vicedom, the emperor selected Schönleben for the parish priest in Ribnica and for the post of the Archdeacon of Lower Carniola. He was officially appointed to the post on January 31, 1670. As the Archdeacon he sought to eliminate the disorder and arrange matters of ecclesiastical law, which was met with disapproval of the landlords Trillekh and lack of understanding by the believers. Nevertheless, he persevered in Ribnica up to the end of 1675 or beginning of 1676. After his resignation, in the spring of 1676, Tomaž Renner was appointed to the post. During his service in Ribnica, he completed his most important mariological work *Palma virginea*, he prepared a new edition of *Evangelia inu lystuvi*, he published two printed collections of sermons in Latin, i.e. a fasting (*Tractatus geminus de mysteriae Dominicae passionis*) and a Sunday sermon (*Horae subsecivae dominicales*) and his first historical work *Aemona vindicata*. Following his return to Ljubljana, he devoted himself mostly to preparation of his genealogical works (*Dissertatio polemica de prima origine Augustissimae Domus Habspurgo-Austriacae*, *Genealogia illustrissimae familiae Sac. Rom. Imp. comitum de Gallenberg*, *Rosa Ursina in provinciis Austriacis florens*, *Genealogia illustrissimae familiae dominorum comitum ab Attimis*, *Genealogia illustrissimae familiae principum, comitum et baronum ab Auersperg*) and his most important historical writing *Carniolia antiqua et nova*, Volumes II and III were printed in 1680, Volume I (*Apparatus*) in 1681. Schönleben died on October 15, 1681 in Ljubljana; he was buried in the Jesuit church of St. Jacob under the altar of the Holy Cross.

ISSN 0350-5774



9 770350 577002



ZČ | Ljubljana | 69 | 2015 | št. 1-2 (151) | str. 1-257